

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Marie Kindermannová

Deminutiva v současné španělštině

Diminutives in Contemporary Spanish

Praha 2013

Vedoucí práce:
doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce doc. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D., za jeho rady, pečlivé připomínky a odborné vedení během celé práce a doc. Mgr. Pavlu Štichauerovi, Ph.D., za zapůjčení stěžejního zdroje a konzultace.

Díky svému otci Pavlu Kindermannovi za korektury i ostatním členům rodiny a přátelům za morální podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 5. 2013

Marie Kindermannová

Abstrakt

Práce si klade za cíl popis španělských deminutiv z různých hledisek. Po úvodním vymezení základních morfologických a lingvistických pojmů je věnován prostor tradiční i pragmatické sémantice španělských zdrobnělin. Toto hledisko převažuje i při analýze konkrétních deminutiv. Na závěr dochází k porovnání tradičního a pragmatického přístupu k deminutivům.

Abstract

Aim of this MA thesis is to describe Spanish diminutives from different points of view. After defining basic concepts from morphology and linguistics the study focuses on traditional and pragmatic semantics of Spanish diminutives. The pragmatic point of view is the basis for analysis of particular diminutives. In the conclusion, the traditional and pragmatic approaches to Spanish diminutives are compared.

Klíčová slova

deminutiva, španělština, morfologie, sémantika, sémantika deminutiv,
lingvistický korpus, pragmatika

Key words

diminutives, Spanish, morphology, semantics, semantics of diminutives,
linguistic corpus, pragmatics

Obsah

Úvod	9
1 Teoretická východiska	11
1.1 Tvoření slov v současné španělštině	11
1.1.1 Báze	11
1.1.2 Afix	12
1.1.3 Afixace	13
1.2 Slovo tvorné restrikce	13
1.3 Slova možná a nemožná	14
1.4 Prediktabilní a lexikální význam	16
1.5 Produktivita	16
2 Deminutiva ve španělštině	18
2.1 Apreciativní afixy ve slovesné derivaci	21
2.2 Význam deminutivních sufixů	22
2.2.1 Emotivní složka deminutiv	23
2.2.2 Vliv mimojazykové skutečnosti na význam deminutiv	32
2.3 Slovo tvorné restrikce specifické pro deminutiva	38
2.4 Derivační proces	42
2.5 Diastratické a diatopické rozdíly	43
3 Případová studie	44
3.1 Deminutiva se sufixem <i>-ito, -ita</i>	45
3.1.1 <i>Cuerpecito</i> ; mluvní situace zaměřená na děti	49
3.2 Deminutiva se sufixem <i>-illo, -illa</i>	51
3.2.1 <i>Chiquilla</i>	54
3.3 Deminutiva se sufixem <i>-uelo, -uela</i>	55

3.3.1	<i>Chica, chico</i>	57
3.3.2	Ironické konotace deminutiv	59
3.3.3	Sarkasmus	62
3.3.4	<i>Tiranuelo</i>	64
3.4	Deminutiva se sufixem <i>-ín, -ina</i>	68
3.4.1	Pocity vyjadřované deminutivy	70
3.4.2	<i>Cafetín</i>	73
3.4.3	Mluvní situace zaměřená na milence	74
3.4.4	<i>Bobina</i>	76
3.5	Deminutiva se sufixem <i>-ejo, -eja</i>	76
3.5.1	<i>Palabreja</i>	79
3.6	Deminutiva se sufixem <i>-ico, -ica</i>	81
3.6.1	<i>Mierdica</i> ; eufemismus	82
3.7	Ostatní typy mluvních situací	83
3.8	Produktivita a frekvence jednotlivých deminutivních sufixů	83
4	Závěr	86
	Příloha	97
	Julio Cortázar: Cuento sin moraleja	97

Seznam tabulek

1	Nejčastější deminutiva se sufixem <i>-ito</i>	46
2	Nejčastější deminutiva se sufixem <i>-ita</i>	47
3	Nejčastější deminutiva se sufixem <i>-illo</i>	52
4	Nejčastější deminutiva se sufixem <i>-illa</i>	53
5	Nejčastější deminutiva se sufixem <i>-uelo</i>	56
6	Nejčastější deminutiva se sufixem <i>-uela</i>	56
7	Deminutiva od slova <i>chica</i> v korpusu CREA	57
8	Rekurzivní derivace slova <i>chica</i> v korpusu CREA	58
9	Deminutiva od slova <i>chico</i> v korpusu CREA	58
10	Rekurzivní derivace slova <i>chico</i> v korpusu CREA	59
11	Rozdíly mezi ironií a sarkasmem	63
12	Nejčastější deminutiva se sufixem <i>-ín</i>	68
13	Deminutiva se sufixem <i>-ina</i>	69
14	Deminutiva se sufixem <i>-ejo</i>	77
15	Deminutiva se sufixem <i>-eja</i>	77
16	Deminutiva se sufixem <i>-ico</i>	81
17	Deminutiva se sufixem <i>-ica</i>	81
18	Porovnání součtů tokenů deseti nejfrekventovanějších lemmat od každého sufixu	85

Úvod

Cílem této diplomové práce je přehledně popsat španělská deminutiva z hlediska slootovorného a významového. Vychází z konceptů tradičních i moderních – pragmatických.

Nejprve se definují základní morfologické pojmy nutné k rozboru dané problematiky. Stěžejními jsou součásti slov používané při derivaci – báze a afix. Práce se věnuje i samotnému formačnímu procesu, afixaci. Po této krátké úvodní části následuje exkurs do obecnějších pojmů, jež budou v textu užívány. Jsou jimi slootovorné restriktce, slova možná a nemožná, lexikální význam a produktivita.

Morfologií konkrétně španělských deminutiv se zabývá druhá část, která je kromě tohoto tématu zaměřena i sémanticky. Shrnuje možné přístupy evropské lingvistiky k danému tématu. Zmiňuje restriktce specifické pro deminutiva a diastratické a diatopické rozdíly v jejich používání.

Třetí, nejrozsáhlejší část se zabývá aplikací teoretických poznatků na konkrétní deminutiva. Jazykový materiál analýzy je převzat z paralelního česko-španělského korpusu InterCorp. Ten sice neumožňuje vyhledávání přímo deminutiv, ale vyhledávání pomocí regulárních výrazů je dostačující k vytvoření desetimístných frekvenčních profilů transparentních¹ deminutiv od každého sufixu. Jednotlivé příklady jsou vybírány tak, aby ilustrovaly určitý typ mluvní situace (dle Dresslera, s. 37). Dochází k subjektivní analýze daných slov v rámci pragmatického přístupu k významu deminutiv, jež si neklade za cíl být vyčerpávající a už vůbec ne normativní; jedná se o ilustraci pragmatického přístupu jako takového. Vzhledem k tomu, že přístup tradiční rozlišuje pouze dvě významové složky (denotativní: malost

¹Míní se nelexikalizovaných. V některých případech jsme si vědomi nejasnosti při rozlišování těchto dvou typů. Více o tomto tématu na s. 47.

a konotační: pocitovost), jeví se tento pohled jako podrobnější a v jistém slova smyslu i přelomový.

Jako obtížné nebo nejednoznačné momenty se jeví následující:

1. ruční vybírání nelexikalizovaných deminutiv z mnohdy velkého objemu substantiv a adjektiv s danou koncovkou a určování, která nejsou lexikalizovaná,
2. fakt, že základní zdroj (Dressler, 1994) je analýzou deminutiv převážně německých a italských,
3. nemožnost sestavit frekvenční spektra deminutiv s jednotlivými sufixy a tak porovnat jejich produktivitu.

Je třeba počítat s tím, že vnímání popisovaných situací a pocitů obecně je subjektivní a čtenář může mít zcela odlišný názor.

1 Teoretická východiska

První kapitola se věnuje definici základních pojmů nezbytných k popisu slovo-
tvorných procesů ve španělštině a základních témat týkajících se slovo-
tvorby obecně, zvláště restrikce a produktivity. Nejprve se ovšem budeme
zabývat slovo-
tvornými procesy typickými pro španělštinu. Primárním zdro-
jem je Gramática descriptiva de la lengua española (Bosque, Demonte, 1999;
dále jen GDLE)², sekundárním pak Tvoření slov v současné italštině Pavla
Štichauera (2007).

1.1 Tvoření slov v současné španělštině

Základními slovo-
tvornými procesy jsou v současné španělštině derivace (pre-
fixace nebo sufixace), kompozice a parasyntéza. Celý proces odvozování je
umožněn existencí sufixů, které dovolují substantivální a adjektivální deri-
vací. Občas je obtížné rozlišit, zda se jedná o dva sufixy, nebo pouze alo-
morfy jedné přípony, zvláště v případech, kdy má fonologické nebo formální
varianty. Jedna skupina lingvistů tyto případy považuje za projevy jed-
noho sufixu, druhá za více rozdílných sufixů (jako příklad uvedeme skupiny
-ero/-era, *-tad/-dad*, *-ación/-ción/-zon/-sion*).

Základními pojmy slovo-
tvorby jsou stavební kameny slovo-
tvorných pro-
cesů – báze a afix.

1.1.1 Báze

Lexikální báze je „základ slova (na jakémkoli hierarchickém stupni ve
struktuře slova), na kterém mohou probíhat morfologické procesy (flexe,

²s. 4507–4514

derivace, kompozice atd.)“³. Do této definice spadají i pojmy kořen a téma; báze je tedy obecnější.

1.1.2 Afix

Afix je určující prvek, který se připojuje ke kořeni slova nebo k tématu, přičemž téma je tvořeno kořenem s připojeným afixem (např. *blanc-ot-e*, kde *blanc-* je kořen, *-ot-* je afix, který s kořenem tvoří téma, a *-e* je afix připojený k tématu). Podle toho, zda je afix uvnitř tématu nebo se k němu připojuje, se rozlišují afixy derivativní a flexivní (koncovky). Ve španělštině toto rozlišení charakterizuje funkci afixů: derivativní afixy jsou součástí tématu a tvoří slova příbuzná formálně i významově s kořenem, zatímco koncovky se připojují k tématu a vytvářejí různé tvary téhož slova; slouží tedy k vyjádření gramatických kategorií (rod, číslo).

Lze rozlišit dva typy slovotvorných procesů podle toho, jak přistupují k bázi. Buď se k ní pouze připojí vnější prvky (*adición*), nebo dojde k její změně (*modificación*). K prvnímu typu patří afixace a kompozice, podle toho, zda je přidaným prvkem afix (*carro* → *carrito*) nebo báze (*pelo + rojo* → *pelirrojo*). Změnu báze způsobí repetice nebo substituce – část báze nebo celá báze je zopakována (súdánsky *rame* (být veselý) → *ramerame* (být velmi veselý) nebo *guyon* (dělat si legraci) → *guguyon* (dělat si legraci opakovaně)) nebo je změněn nějaký segment nebo suprasegment. Je možno vyčlenit další typy slovotvorných procesů, ale z hlediska naší práce je podstatný typ afixace, protože deminutiva jsou tvořena sufixací.

³Jesús Pena, GDLE, s. 4318

1.1.3 Afixace

Afixace je proces, při kterém se k bázi připojuje afix. Podle jeho typu se rozlišuje prefixace, sufixace nebo odvození prefixálně-sufixální. Ve španělštině se sufixace používá k derivaci a flexi, zatímco prefixace a souběžná prefixace se sufixací pouze k derivaci. Flexivní afixy jsou vždy umístěny externěji než afixy derivační. Z toho plyne, že derivační procesy předcházejí procesům flexivním.

Na rozdíl od flexivní afixace může u derivace docházet k několikanásobnému odvozování z nových témat. Např. *chico* → *chiquito* → *chiquitín* → *chiquiritín*. Vznik nového tématu může implikovat i změnu slovního druhu, pak se hovoří o derivaci heterogenní. Tento jev se ale u apreciativní afixace nevyskytuje, jde tedy o derivaci homogenní. Vzhledem k tomu, že se apreciativní afixy pojí s tzv. denominátory (Zavadil, Čermák, 2010), lze rozlišit čtyři typy této homogenní derivace:

1. S → S: *amigo* → *amiguito*
2. A → A: *tonto* → *tontito*
3. ADV → ADV: *cerca* → *cerquita*
4. V → V: *bailar* → *bailotear*

Obecně platí, že homogenní derivace probíhá až po derivaci heterogenní, i když se objevují i výjimky, např. *guerra* → *guerilla* → *guerrillear*. V tomto případě ale deminutivní výrazy bývají částečně či zcela lexikalizovány.

1.2 Slovtvorné restrikce

Odvozená nebo složená slova jsou tvořena kombinací dvou jazykových jednotek; v našem případě – odvozování – se jedná o bázi a afix. Není ovšem možné

spojit jakoukoli bázi s jakýmkoli afixem. Tento proces podléhá různým typům pravidel neboli restrikcí. Aronoff (1976) a Scalise (1994) považují za pravidla samotné afixy, například když obsahují informaci o výstupním slovním druhu. Štichauer (2005) ale namítá, že toto hledisko je problematické, protože afixy obsahují informací více. Proto volí klasifikaci Corbinové (Corbin, 1991), která vidí slovtvorná pravidla jako mechanismus složený ze tří operací:

- strukturní, která rozhoduje o vstupní a výstupní kategorii,
- sémantickou, zajišťující význam výsledného slova,
- morfologickou, která zajišťuje realizaci strukturní a sémantické operace nějakým slovtvorným prostředkem.

Každá z těchto tří operací implicitně obsahuje určité restrikce. Podle Štichauera je nejsilnější fonologická restrikce, která náleží k restrikcím morfologickým. Strukturní (neboli syntaktické) restrikce se vztahují k jiným vlastnostem báze (např. některé sufixy vyžadují intranzitivní slovesa). Sémantické restrikce nejsou vždy snadno definovatelné.

1.3 Slova možná a nemožná

Z hlediska slovtvorných restrikcí je tvorba některých slov možná, a jiných nemožná. Přesto jsou i nemožná slova někdy dohledatelná. Štichauer zavádí klasifikaci podle dvou parametrů: „možnosti“ a doloženosti (buď v příslušném jazykovém korpusu nebo na internetu). V závislosti na kombinaci těchto dvou vlastností dostáváme čtyři skupiny slov:

1. Slova možná a doložená.

Lexikalizovaná slova jsou i možná; buď z diachronního hlediska (daný slovotvorný proces již není produktivní) nebo (i) z hlediska synchronního.

2. Slova možná a nedoložená.

Zde se jedná o slova, jejichž vytvoření je z hlediska slovotvorných pravidel možné, ale neobjevují se v korpusu. Někdy je lze nalézt na webových stránkách, převážně v diskusích, ve kterých dochází k používání hovorového jazyka. Dokonce i když se v žádném zdroji nevyskytují, je možné, že existují; považujeme je za hypotézy.

3. Slova nemožná a nedoložená.

Výraz „slova“ není v tomto případě zcela přesný, případněji je použít *slova hypotetická* (z hlediska slovotvorných restrikcí). Výsledek takové operace je slovo negramatické.

4. Slova nemožná a doložená.

Z teoretického hlediska je tato skupina slov nejzajímavější; buď jsou považována za výsledek procesu, který byl nepředpověditelným rozšířením nějaké pravidelné morfologické struktury, nebo jednoduše za výjimky.

Je důležité rozlišit slova možná a pravděpodobná (Bauer, 2001). Vzhledem k tomu, že mluvčí využívají možností nabízených konstrukční morfologií rozdílně, možná slova se liší stupněm pravděpodobnosti. Ta je ovlivněna převážně mimosystémovými faktory. Bauer rozlišuje jejich čtyři typy:

1. Blokace. Pravděpodobnost vzniku určitého slova se sníží, když v jazykovém systému již existuje jeho synonymum.

2. Výsledné slovo by mělo negativní konotace.
3. Eufonie. Může se stát, že i kdyby se výsledné slovo chovalo podle fonologických pravidel daného jazyka, porušovalo by nějaký princip libozvučnosti, a jeho vznik je tudíž méně pravděpodobný.
4. Předmět popisovaný daným výsledným slovem neexistuje. Štichauer uvádí jako příklad výraz *čistič kontejnerů*.

1.4 Prediktabilní a lexikální význam

Prediktabilní význam je spojení významu báze a afixu; lze jej odhadnout, i když dané slovo neznáme. V některých případech se ale význam slova různou měrou od spojení těchto dvou významů liší, jedná se pak o tzv. lexikální význam. Na poli deminutiv se jedná např. o dvojici slov *pañó* a *pañuelo*, kde místo očekávaného *hadřík pañuelo* znamená *šátek*.

1.5 Produktivita

Podle Langa (1990) není produktivita absolutní, ale relativní. Soudy o produktivitě jednoho procesu tedy lze vynášet jen při jeho porovnání s jiným procesem. Tak např. kompozice ve španělštině při porovnání s derivací není tolik produktivní. V rámci kompozice hovoříme o větší produktivitě typu sloveso + substantivum (*mataburros, cortapatillas*) než adjektivum + substantivum (*cortocircuito, vaivén*), díky kterému nevzniká tolik slov. Další možností je definovat produktivitu jako nárůst nových formací, které vznikají určitými morfológickými procesy.

Důležitým pojmem je zde *disponibilita*, kterou definovala Corbinová (Corbin, 1987) jako dostupnost daného afixu, tzn. možnost tvoření nedoložených slov, a výnosnost, tj. aplikovatelnost na velký počet bází a/nebo

produkce velkého počtu doložených formací. Výnosnost nazývá Štichauer rentabilitou; je závislá na tzv. externích (mimosystémových) faktorech a na slovo tvorných restrikcích. Disponibilita je jednodušeji uchopitelná, protože existují pouze dvě možnosti: buď je (např.) afix disponibilní, a je tedy možné, že vytváří nedoložená slova, nebo disponibilní není.

Baayen (1993) definuje produktivitu jako pravděpodobnost, že v jazykovém korpusu narazí na nové slovo neboli hapax legomenon (slovo, které se v korpusu vyskytuje jen jednou). Na základě jejich množství definuje i tempo, jakým daný slovník narůstá, pomocí vzorce $P = V_1/N$, kde V_1 je počet hapax legomena a N celkový počet výskytů všech lemmat v daném korpusu (token frequency). Na tomto konceptu je ale problematický fakt, že ne všechna hapax legomena jsou zároveň novotvary.

Piera a Varela v GDLE (s. 4378) tvrdí, že odpověď na to, zda je daný morfologický proces produktivní, získáme díky intuici rodilého mluvčího; neberou tedy ohled na korpus. Také poukazují na to, že produktivita je relativní koncept; např. proces tvorby nových deminutivních formací na bázích kvalitativních adjektiv (*limpio* → *limpito*) je produktivnější než prefixace afixem *re-* s opakovacím významem na některých slovesných bázích. Upozorňují na rozdíl produktivity a frekvence, která je pouhým součtem jednotek s daným afixem. Produktivita je závislá na dostupnosti daného morfologického procesu a je tím vyšší, čím méně restrikcím je proces podřízen a čím je sémanticky pravidelnější a průhlednější. Restrikce pragmatického charakteru produktivitu také ovlivňují.

Bauer (2001) považuje určitý proces za produktivní, jestliže může vést k tvoření nových slov a také k němu vede.

2 Deminutiva ve španělštině

Deminutiva náležejí do skupiny tzv. *oceňovacích* neboli apreciativních derivátů, jež lze sémanticky vymezit jako slova, která vyjadřují rozměr, zmenšení, vychvalování, blízkost, ocenění, zdvořilost, ironii, pohrdání a tak dále. Vyjadřují pocitové hodnocení, které se vynáší o lidech, zvířatech nebo věcech: např. *calvete*, *feúcho*, *sombreroazo*, *vaquita*. V některých případech mluvčí těmito výrazy popisuje objektivní vlastnost označovaného, většinou rozměr (*jardincito*, *portón*). Ale v mnoha situacích se těchto slov používá k vyjádření naprosto subjektivního hodnocení (*madrecita*, *tontorrón*) (RAE, 2010).

Lázaro Mora v GDLE říká, že oceňovací hodnota vyjádřitelná gramatickými výrazy je už dlouho předmětem studia nejlepších lingvistů. Kromě Scheichera, který v roce 1879 rozhodně prohlásil, že jazyk není schopen vyjádřit pocity a vůli, je obtížné najít názor, jenž by se vymykal uzavřenému pozitivistickému přístupu. Například Bloomfield (1969) tvrdí, že dokonce i ve vědeckém diskursu „dokážeme udržet význam téměř prostý konotací, i když, a dokonce i v tomto případě, se nám to nemusí dařit; například číslo třináct má pro mnoho lidí silné konotace“. Nida (1949) proti poznávací funkci jazyka staví funkci emotivní. Bally zmiňuje schopnosti jazyka vyjádřit pocity, které zabírají velkou část jeho Francouzské stylistiky; s tím souhlasí i Croceův a Vosslerův idealismus ve svých různých německo-italsko-španělských projevech; Komlev (1976) cituje ruské lingvisty v čele s Potebnjou a Fortunatovem; co se týče Francouzů, stačí zmínit Benvenista, Cohena, Barthese nebo Jeana Molina. Lyons (1971) se také zmiňuje o konotativních mechanismech jazyka, i když možná nejsou pro zajištění komunikace tak důležité jako mechanismy denotativní.

Afektivní konotace jazykových výrazů se projevují především v idiolekttech, ale ve velké míře se objevují i celospolečensky. Jazyk nabízí institucionalizované způsoby, jak taková slova vytvořit.

Intonace je mocným nositelem konotace náklonnosti – až do takové míry, že je schopna něžně zabarvit urážlivé výrazy (zmiňme klasické *hi de puta*).

Co se týče vyjádření afektivity, jazykový systém disponuje i lexikálními prostředky. Zde vstupují do hry zvolání a citoslovce, nástroje k intenzivnímu vyjádření pocitů. Na druhou stranu existuje i mnoho lexikálních opozic mezi jedním neutrálním a dalším jedním nebo dvěma výrazy s konotací. Například *perro* a *chucho*, *dinero* a *parné*, *mosca* a *cuartos* a další.

Lázaro Mora zmiňuje syntaktické postupy k vyjádření náklonnosti nebo odporu. Například vytknutí (*Ese chico no parece muy listo*), enallagé (*Tras darle un pequeño golpe con un coche, su conductor comenzó a rebuznar insistentemente*), opakování (*Tengo un hambre atroz, atroz, atroz*), reiterace (*En su casa tiene perros, tiene gatos, tiene periquitos, hasta tiene una tortuga*) atd.

Jazyk také počítá s prostředky morfologickými – apreciativními morfémy.

Nueva gramática de la lengua española (RAE, 2010 – dále jen NGE) vyčleňuje tři typy apreciativních sufixů. První skupinou jsou sufixy deminutivní (zdrobňovací): *-ejo/-eja*, *-ete/-eta*, *-ico/-ica*, *-illo/illa*, *-ín/-ina*, *-ino/-ina*, *-ito/-ita*, *-uco/-uca*, *-uelo/-uela* atd. Druhá skupina zahrnuje sufixy augmentativní (*augmentativos*): *-azo/-aza*, *-ón/-ona*, *-ote/-ota* atd. Konečně do třetí skupiny jsou řazeny sufixy despektivní, a to: *-aco/-aca*, *-acho/-acha*, *-ajo/-aja*, *-ango/-anga*, *-engue*, *-ingo/-inga*, *-orro/-orra*, *-ucho/-ucha*, *-uzo/-uza* atd. Lze říci, že GDLE je teoretická, popisná, analyzující; každá kapitola je psána jedním specialistou na danou problematiku.

Je zde prostor i na vyjádření osobních názorů autorů, které mohou být případně napadnutelné. NGE je normativním a kolektivním dílem, deskriptivní je až v druhém plánu. Tento rozdíl se projevuje i v přístupu k tématu deminutiv; výčet sufixů je v GDLE obsáhlejší – k druhé skupině jsou zde přidány ještě sufixy *-udo/-uda*, *-al*. Skupina třetí se nazývá sufixy pejorativní a jsou do ní zahrnuty i přípony *-ales*, *-alla*, *-ángano/-ángana*, *-astre*, *-astro/-astra*, *-ingue*, *-orio*, *-orrio*, *-orro/-orra*, *-uco/-uca*, *-ujo/uja* a *-ute*. Je zde ovšem poznámka, že toto rozdělení je pouze přibližné, protože hranice jednotlivých skupin nejsou v některých případech zřetelné. O pejorativních sufixech Lázaro Mora říká, že implicitně obsahují informaci o rozměru: slova *pajarucho* a *mujeruca* jsou v podstatě zabarvena pohrdáním, ale *pajarucho* je nutně velký, zatímco *mujeruca* bude mít omezenou postavu. Na druhou stranu deminutiva a augmentativa ne vždy zmenšují nebo zvětšují: k malému se obvykle připojují konotace náklonnosti a k velkému konotace negativní. Ale v mnoha případech mají deminutiva i despektivní slova stejné významy: mezi *licenciadillo* a *licenciaducho* bychom mohli stěží nalézt relevantní významové rozdíly.

NGE se zabývá sufixem *-oide*, který popisuje tvar nebo vzhled a často se řadí do poslední skupiny (tedy k sufixům despektivním), protože jeho význam se k tomuto blíží. Nemá ale gramatické vlastnosti apreciativních přípon, proto se neřadí do této skupiny, ale mezi přípony adjektivální. Význam despektivních sufixů se často shoduje s významy ostatních dvou skupin, protože některé deriváty jsou zároveň deminutivní i despektivní (*caballerete*, *personajillo*), jiné jsou zároveň augmentativní a despektivní (*facillón*, *narizota*).

2.1 Apreciativní afixy ve slovesné derivaci

Lázaro Mora se v GDLE (s. 4648) zmiňuje o apreciativních afixech v derivaci sloves. Říká, že tyto afixy se obvykle nezařazují do souhrnu apreciativních morfémů (jedná se o afixy, které se pojí k verbálním bázím, např. *pintar* → *pint-orr-e-ar*). Významově takto odvozená slovesa vyjadřují subjektivní postoj mluvčího a slouží k dokreslení výrazů. Ačkoli *pintar* a *pin-torrear* se vztahují ke stejnému typu aktivity, je zřejmé, že druhý z nich je, narozdíl od prvního, pejorativně zabarven. Mora dále poznamenává, že ocenění (*apreciación*) sloves je vždy spojeno s jinými významy charakteru povahy slovesného děje, zejména s opakováním a frekvencí děje. Stejně jako sufixy apreciativní nominální se obvykle i afixy verbální klasifikují do tří skupin: augmentativní (*-ot-*, *-az-*), zdrobňující (*-et-*, *-it-*, *-ill-*) a pejorativní (*-ac-*, *-ic-*, *-uc-*, *-uch-*, *-aj-*, *-ej-*, *-uj-*, *-ull-*, *-arr-*, *-orr-* atd.). Rifón (1994) ale namítá, že takové rozdělení není zcela přesné. Například afix *-ot-*, začleněný do skupin augmentativ, a proto spojovaný s aspektuálním intenzivním významem (*bailotear* = *bailar mucho*), může také vyjadřovat zmírnění (*picotear* = *sbírat drobečky*). Pejorativní afixy mohou zabarvit slovesa nejen konotací pejorativní, ale i aspektuálními významy intenzita nebo oslabení (*apretujar* = *stisknout hodně nebo opakovaně*, *mamujar* = *cpát se jako bez chuti*). Neshody tohoto druhu vedou Rifóna k tvrzení, že není udržitelné členit verbální apreciativní afixy do tradičních skupin. Navrhuje tedy klasifikaci podle tří hlavních typů významů, kterých takto odvozená slovesa nabývají, a to:

1. iterativně-habituální (obvykle opakovací),
2. intenzivní a zmírňovací (*intensivo-atenuado*),
3. pejorativní (*peyorativo*).

Uvádí následující příklady:

- *parlotear*: *parlar* + obvyklost (habitualidad) + intenzivní aktivita (acción intensiva) + pejorativní zabarvení (valoración peyorativa)
- *dormitar*: *dormir* + opakování (sentido iterativo) + zmírněná akce (acción atenuada)
- *besuquear*: *besar* + opakování (sentido iterativo) + intenzivní akce (acción intensiva) + pejorativní zabarvení (valoración peyorativa)
- *corretear*: *correr* + opakování (sentido iterativo) + zmírněná akce (acción atenuada) atd.

Lázaro Mora uzavírá kapitolu poznámkou, že tato novátorská klasifikace sloves umožňuje detailně a přesně pozorovat nové sémantické rysy, kterých tyto deriváty nabývají.

2.2 Význam deminutivních sufixů

Následující část práce je přehledem současných teorií o španělských deminutivech i o deminutivech obecně – nezůstaneme proto u španělských gramatik, hlavní částí bude shrnutí poznání lingvistů různých národností. Primárními zdroji budou monografie El diminutivo Náñeze Fernández (1973) a Diminutive, augmentative and pejorative suffixes in modern Spanish (a guide to their use and meaning) Anthonyho Gooche (1970), dále pak Morphopragmatics W. Dresslera (1994)⁴ a studie Noción, emoción, acción y fantasía en los diminutivos Amada Alonsa (1967)⁵. Sekundární literaturu zastoupí již zmíněná Gramática descriptiva de la lengua española a Nueva gramática de la lengua española.

⁴Jedná se o vlastní překlad autorky, včetně odborných pojmů.

⁵In: ALONSO, Amado. *Estudios lingüísticos*. Madrid: Gredos, 1967.

Lingvisté se různili nebo různí v názorech na to, zda je deminutivum o sobě (bez kontextu) vlastní citová hodnota, a pokud ano, v jaké míře. Dalším velkým tématem je vliv mimojazykové skutečnosti na hodnotu deminutiv, tedy hledisko pragmatické. Většina autorů klasifikuje mluvní situace, v nichž k použití zdvojnásobení dochází, a zabývá se různými funkcemi deminutiv. Tato podkapitola se věnuje těmto dvěma hlavním tématům.

2.2.1 Emotivní složka deminutiv

Tradiční přístup Náñez Fernández (1973) přehledně popisuje vývoj pohledu na deminutiva ve španělském prostředí. Poprvé byl pojem deminutivum popsán v první španělské gramatice Antonia de Nebrijy z roku 1492. Význam je zde popsán čistě jako „zmenšení“ objektu, pozornost je obrácena k latině, na poli deminutiv docházelo k jejímu zrcadlení do španělštiny. Toto hledisko se některým gramatikům nelíbilo, protože podle nich zmenšovalo přínos samotné španělštiny.

Giovanni de Miranda, italský hispanista, v šestnáctém století poprvé položil vedle významu „malosti“ složku emotivní u sufixů *-ico* a *-ito*, čímž započal obrat ve vnímání deminutiv. Říká, že všechny sufixy pocity nevyjadřují: „Ma la differenza che è tra questi finiti, in ico, et ito; e tra quelli in illo, è che questi in, ico et ito, sempre si dicono per modo di carezze, e quelli altri in illo si dicono per via di diminuire quella cosa, senza altra consideratione, ne d'amore, ne di carezze, come in quei altri come si vede chiaramente per gli essempli, che habbiamo dato“⁶ (1566: 78).

⁶Ale rozdíl mezi slovy zakončenými sufixy *-ico*, *-ito* a *-illo* je ten, že slova s *-ico* a *-ito* se říkají kvůli něžnosti a slova s *-illo* vyjadřují zmenšení dané věci a nezohledňují náklonnost ani něžnost, stejně jako ostatní, což je jasně vidět na předchozích příkladech.

Dalším, poněkud překvapivým přístupem je názor, že deminutiva jsou podřadnou jazykovou složkou, jejíž užívání by mělo být jistým způsobem omezeno. Tento postoj zastával např. Fernando de Herrera (16.–17. století), kterému vadilo, stejně jako Antoniovì de Capmany y de Montpalau (1742–1813), že deminutiva „afeminan y hacen lascivo el lenguaje“⁷ (1836: 125). Říká, že španělština připouští jejich používání jen v rodinném prostředí nebo jako žertovný nástroj, případně jako součást něžné komunikace.

Andrés Bello a Rufino J. Cuervo ve své gramatice z roku 1847 považují za hlavní význam deminutiv zmenšení, ke kterému se někdy přidává láskyplnost nebo soucit; někdy se význam zmenšovací vytrácí a sufix vyjadřuje jen význam pocitový, zejména *-ito*. Popisují i despektivní význam deminutiv, zvláště jsou-li tvořena sufixy *-ejo*, *-ete*, *-uelo* (*librejo*, *vejete*, *atorzuelo*). Zdrobněliny lze používat i ve formální řeči, ale častěji se vyskytují v rodinném prostředí. Bello nicméně řadí mezi deminutiva i označení pro malé věci, například si všímá toho, že ve dvojicích typu *pozo/poza* označuje femininum předmět menšího rozměru.

Za další velký zlom, tentokrát směrem k pragmatice, jsou považovány studie Lea Spitzera (*Das Suffix -one im Romanischen*, 1921) a Amada Alonsa (*Noción, emoción, acción y fantasía en los diminutivos*, poprvé vydáno 1933, cit. z r. 1967). Spitzer považuje za základ stavby věty puzení mluvčího k hravosti; sufixy v takovém případě nesouvisejí s žádnou výrazovou potřebou, proto je nazývá větnými deminutivy. Dále poznamenává, že sufixy fungují jako klíče v notovém zápisu, určují klíč lidské řeči.

Mnoho autorů 20. století považuje za základní stavební kámen zmiňovanou Alonsovu studii. Alonso (1935) vyzdvihuje převládající citový cha-

⁷činí jazyk zženštilým a nemravným

rakter deminutiv. Zdůraznění objektu v první rovině vědomí se nedosahuje pouhým odkázáním na danou věc, ale jejím emotivně-imaginativním znázorněním. Alonso tento výrok podepírá tvrzením, že je-li hlavním významem opravdu zmenšení dané věci, je toto vyjádřeno dalšími prostředky (*una cajita pequeña*). Fantazii však mohou zahnat pocity nebo hodnocení dané věci. Deminutivní sufixy dle Alonsa vždy plnily úlohu zvýraznění daného předmětu. Za pojmový obsah (*contenido conceptual*) považuje zmenšení popisovaného objektu, v určitých případech se může dokonce jednat o *zvětšení*, ale Alonso upozorňuje, že tento význam není dán deminutivním sufixem, nýbrž důrazem na některé vokály nebo slabiky ve slově. V příkladu *andaba despacíto* se vyjadřuje zvýšení intenzity procesu (zde pomalosti) právě protažením zvýrazněné slabiky. K významu citového pohnutí se v této koncepci nezařazují jen slova vyjadřující náklonnost (která je obecně spojována s deminutivy), ale i pejorativnost nebo despekt. Přestože mohou být doprovázena nepřátelstvím, nenávistí nebo pohrdáním, často fungují spíše ve významu intelektuálním, jako kategorie, s minimem emocí. Tímto způsobem mohou fungovat všechna deminutiva. Další faktor, jež je nutné vzít do úvahy, je fakt, že deminutivní sufixy mohou v různých situacích vyjadřovat náklonnost i odpor. Zde je opět uvedena opozice sufixu *-ito* a *-illo*: *-illo* figuruje jako sufix, který zní lidověji a pitoreskněji než *-ito*, jež je používán vyššími vrstvami. V jiných případech ovšem *-illo* nic despektivního nenesí. Záleží tedy na situaci, chování mluvčích, kontextu, způsobu promluvy atd. Deminutivum je definováno jako znak (v husserlovském pojetí), který zvýrazňuje citovou složku (a nese subjektivní hodnocení), jež hodnota není obecně určitelná, je třeba ji odvodit z daného případu.

Jako příklad uvádí dvojici vět

1. *¡A ver qué hace ahora el mocito ese!*
2. *Er mosito vale er dinero, pero buena alhaja se yeva! No es por alabarte.*
(1967: 167)

V první z nich dochází k jasnému nepřátelství, kdežto ve druhé naopak.

Alonso souhlasí se Spitzerovou teorií jazykové hravosti, ale ne zcela. Hravost pozoruje například v andaluských coplas, kde se užívají slova, jež by se v běžné řeči nevyskytla. Vytýká ale Spitzerovi, že nerozlišil dvě podstatné věci: říkat něco a hrát si při tom a říkat něco právě kvůli hře. K funkci větných deminutiv poznamenává, že jsou častá v poezii, próze a lyricky zabarvené mluvené řeči. Slouží k vyjádření pocitu nebo nálady. Deminutiva s aktivní pocitovou složkou se na druhou stranu vyskytují spíše v řeči hovorové nebo v próze, která ji zaznamenává. Jsou volená na základě nějakého zvláštního úmyslu, např. vzbudit soucit, jak můžeme pozorovat na příkladu s žebrákem, který k dosažení almužny používá deminutiv v hojném množství. Mezi aktivní deminutiva patří i vokativy – sufixy se u vlastních jmen mění podle aktuálního vztahu k posluchači, který ani nemusí být živý (příkladem je zde modlitba ženy ke sv. Kryštofovi, jehož žádá o partnera).

Od Alonsa se radikálně odlišuje Bernard Pottier (1953), podle nějž deminutiva mění pouze rozsah pojmu, zatímco kvalitativní hodnoty jsou přidáné dodatečně a je těžké je systematicky uchopit, protože jsou závislé na kontextu, kořenu báze atd. Říká, že stejně jako fonologie uznává pouze jedno francouzské otevřené *e*, strukturalismus ukáže, že pro deminutiva existuje jen jeden význam, a to zmenšovací.

Nicméně názor, že deminutiva nesou apreativní hodnoty, je zastoupen hojněji. V linii Alonsa pokračuje Monge (1965), jehož hlavním argumentem

je fakt, že existují lexikalizovaná deminutiva, jež nabyly odlišných významů (*ganchito, pañuelo, . . .*). Lexikalizace dle Mongeho probíhá, pokud dochází k opakovanému pojmenování daného objektu deminutivem a zároveň jsou oslabeny konotační hodnoty. Pozoruje, že výrazně početnější než lexikalizovaná deminutiva s příponou *-ito* a *-ico* jsou ta s příponou *-illo*, což nemůže být náhoda. Podle něj je důvodem to, že od patnáctého století byla přípona *-illo* výrazně oslabena. Dále se na tomto jevu podílí fakt (popsaný Giovannim de Mirandou), že na rozdíl od přípon *-ito* a *-ico*, které vždy obsahují pocit, *-illo* nese jen význam zmenšení nějaké věci bez dalších emotivních příměsí. Z toho plyne, že *-ito* a *-ico* obsahují láskyplnou a citovou složku; kdyby nesly jen význam zmenšovací, mohly by se, stejně jako *-illo*, účastnit podobných sémantických procesů. Vzhledem k tomu, že tomu tak není, Monge tvrdí, že schopnost vyjadřovat subjektivní postoj je deminutivům vlastní stejně jako význam objektivní zmenšovací. Oba tyto významy podle něj patří do roviny jazykové a nejsou závislé na konkrétním použití.

Také Anthony Gooch (1970) se přiklání k názoru, že primárním významem deminutiv je vyjádření emocí. Jako novinku přidává význam zlehčení dané věci, aby byla pocitově únosná. Souhlasí s názorem, že pocitová hodnota sufixu je závislá na kontextu. Další lingvisté, kteří považovali deminutiva za primárně emotivní, jsou například Holthus a Pfister (1985), Staniewicz (1989) a Volková (Volek, 1987).

Ve dvacátém století tedy lingvisté došli k tomu, že význam zmenšení i ocenění (*aprecio*) jsou nedílnou součástí deminutiv; otázkou zůstává, v jaké proporcii. Alonso se přiklání k myšlence, že převládá význam citový. Lázaro Mora (GDLE) radikalizuje toto tvrzení, když postuluje, že pojmové (*nocional*) deminutivum neexistuje, ale je si vědom toho, že toto tvrzení je snadno vyvratitelné, například větou *La ceniza me ha hecho un agujerito en la ca-*

misa. Fernández Ramírez (1962) oponoval faktem, že i když se pohybujeme v jiné sféře jazyka než emocionální, například při čtení beletrie, překvapivě nalézáme mnoho deminutiv užitých pouze ke specifikaci rozměru předmětů. Lázaro Mora ale tvrdí, že i v těchto případech je deminutivum zcela disponibilní k nesení citového významu. Proto by rozšířil Alonsovu definici tak, že deminutiva označují rozměrové zmenšení předmětu a zároveň jsou schopna citového, oceňovacího vyjádření, na které se redukují, označujeme-li jimi nezmenšitelnou věc (*pesetita, semanita*).

NGE se definováním významu deminutiv dle očekávání zabývá méně. U nelexikalizovaných deminutiv popisuje citové významy, zejména důvěrnost, blízkost, ale také ironii, zdvořilost nebo pohrdání. V mnohých případech může jít o snahu zjemnit daný výraz. Ze sémantických důvodů je možný význam zmenšení rozměru u substantiv, která popisují konkrétní předměty (*casita, papelito, pueblito*). Přidání adjektiv, která specifikují rozměr, se nepovažuje za redundantní (*una casita pequeña*). Významu oslabujícího nebo zmírňujícího nabývají deminutiva mnohých substantiv, ať už abstraktních nebo konkrétních.

Deminutivum může nést také negativní konotace, zejména u některých profesních substantiv (*abogadito, escritorcito, maestrillo, profesorcito atd. Padre los despreciaba porque eran comerciantes y abogaditos de los rincones tórridos de la provincia, gente sin linaje*). U jiných podobných jmen nemusí být despektivní konotace tak zřejmá, ale může být podpořena kontextem (*soldadito, ancianito*). V evropské španělštině je negativní sém přiřazován spíše deminutivům se sufixem *-illo* než *-ito*.

V novinářském prostředí a v mluvě adresované dětem je obvyklé užití deminutiv jako eufemismů, ke zmírnění nevhodných nebo sprostých slov, například *el culito*.

Pragmatický přístup Jak již bylo řečeno výše, za zásadní zlom směrem k pragmatice jsou považována díla Lea Spitzera a Amada Alonsa. Dressler (1994) považuje za základ nového pohledu upřednostnění emocionální složky deminutiv před významem malosti a také názor, že jejich přesné významy jsou závislé na kontextu, chování účastníků rozhovoru a na samotném mluvním aktu. Pragmatickým prvkem je také uvažování o strategickém užívání deminutiv. Pragmatickému hledisku se lze přiblížit, vezmeme-li Alonsovou teorii a snížíme prioritu pocitového významu deminutiv.

Pragmatictější orientovaným následovníkem Alonsa je Gaarder (1966), který pozoruje významy důvěrnost, skromnost, ironie, hravá ztřeštěnost, oslabení a eufemistické zmírnění. Dle Dresslera je ale méně orientovaný na teorii a libuje si v nešťastné opozici mezi pocitovými a intelektuálními, evaluativními modifikacemi.

Přestože se Ettinger (1974) zaměřuje více na formu než na význam, některé jeho postuláty jsou také pragmaticky orientované. Například názor, že i když se význam zmenšení dané věci považuje za význam všech deminutiv v rovině jazykového systému (v pojetí Coseria), na úrovni normativní se deminutiva rozprostírají na stupnici mezi významem tohoto zmenšení a nesení různých konotací, jež jsou často omezené na určité lexikální skupiny.

Klimaszewska (1983) věří, že její kontrastivní analýza holandských, německých a polských deminutiv je pragmaticky orientovaná, ale Dressler toto vyvrací zjištěním, že autorka klade rovnítko mezi pragmatickým významem a konotací. Pragmatice a sociolingvistice přisuzuje úkol stanovit stylistické hodnoty a považuje všechny expresivní konotace za stylistické významy.

Dalšími pragmaticky orientovanými lingvisty jsou například Daltas, Nieuwenhuis a Volková. Ta ve své studii z roku 1987 poprvé zavádí následující dichotomii:

1. Výraz citového postoje vůči objektu obsaženému v bázi deminutiva, například:

Oj, kakoj supčik vkusnyj! Jaká to dobrá polívčička!

2. Výraz citového postoje vůči objektu, jež báze neobsahuje:

Nu vypij vodički. No, vypij vodičku.

Také proti Wierzbické studii polštiny (1984) má Dressler řadu námitek: popis pragmatického významu je příliš redukující, vysvětluje pouze pocity mluvčího směrem k posluchačům a věcem, ale opomíjí ostatní relevantní složky mluvní situace. Do své teorie nezahrnuje například pragmatické cíle mluvních aktů, jichž chce mluvčí dosáhnout strategickým užitím deminutiv. Skeptický je i vůči názoru, že pocitový náboj vyjadřovaný deminutivy směrem k malým tvorům nebo objektům je v zásadě pozitivní, což Wierzbicka usuzuje na základě zobecnění chování k malým dětem.

Pro Dresslera (1994) je ústředním morfopragmatickým významem deminutiv nevážnost, kterou považuje za strategii ke snížení zodpovědnosti mluvčího v rámci mluvního aktu, konkrétně ke snížení závazku plynoucího z ilokuční síly daného slova. Tento rys je z jeho hlediska základní morfopragmatickou funkcí deminutiv. Předpokládá dvě roviny – morfosémantickou a morfopragmatickou. Ze sémantické jsou odvozeny alosémy (malý, nedůležitý, zmírněný, ...), z pragmatické pak alopragmy (hravost, snaha zmírnit potenciálně nepříjemný mluvní akt [požadavek, rozkaz], komunikace s dítětem, zvířetem, důvěrnost, intimita, sympatie, empatie). Nepotřebuje tedy další, konotativní rovinu, protože konotace lze odvodit z roviny pragmatické. Pragmatická užití deminutiv nelze odvodit z alosémů, ani alosémická užití z morfopragmatické funkce nedůležitost; překážkou je zde fakt, že alosémy se vztahují pouze ke slovům s deminutivním sufixem, zatímco

pragmatická funkce nedůležitost a většina jejích alopragmů se týká celého mluvního aktu a mluvní situace.

Na rozdíl od předchozích lingvistů Dressler odmítá přiřknout deminutivům stabilní (pozitivní nebo negativní) konotaci. Pozitivní nebo negativní konotace, pokud vůbec existují, jsou závislé buď na lexikálních bázích nebo na objektech, kterých se deminutivum týká (děti, ženy, rodinní příslušníci, domácí mazlíčci), na jazykových mikro-prostředích nebo na mluvních situacích/aktech, v nichž jsou deminutiva použita. Proto je vždy třeba pragmatická analýza.

Použití deminutiva je jedním ze způsobů, jak vnést do mluvního aktu rys nevážnost. Aktuální morfopragmatické užití deminutiva je tedy spuštěno propojením rysu nevážnosti v mluvním aktu s morfologickým rysem nevážnosti. Ten je poskytnut utvořením deminutiva z nějakého slova ve větě, tzv. přistávací plochy (landing-site) deminutivních sufixů. Dressler trvá na tom, že pole působnosti rysu nedůležitost je mluvní akt, nikoli věta nebo celá pasáž v textu. Otázka je, k jaké bázi má být deminutivní sufix připojen. Existují restrikce morfologické nebo lexikální. Příklad, kdy omezení neprobíhají, je nápis na Hadriánově hrobu: *animula vagula blandula*, kde se oslovuje duše zemřelého třemi po sobě jdoucími zdrobněnými vokativy ve funkci celé věty.

Výčet mluvních situací, ve kterých může docházet k užití deminutiv (viz výše – alopragmy), není předpovědí, kdy budou zdrobněliny užity. Mluvčí je zde chápán jako interpret, který má svobodu v tom, jak bude interpretovat pragmatické faktory a vyhodnocovat mluvní situaci.

2.2.2 Vliv mimojazykové skutečnosti na význam deminutiv

Význam vlivu mimojazykové skutečnosti na význam deminutiv začal být pokládán za relevantní v Alonsově zmiňované eseji z roku 1933 (cit. z r. 1967) *Noción, emoción, acción y fantasía en los diminutivos*. Alonso nabízí dvě dělení deminutiv – podle zaměření a podle dominantního rysu, který deminutivum vyjadřuje. Klade důraz na fakt, že motiv zvláštní pozornosti k danému slovu s deminutivním sufixem lze pouze odhadnout na základě indicí poskytnutých (mluvní) situací a kontextem. Kvůli přehlednosti nejprve uvedeme schéma obou klasifikací:

1. Klasifikace dle zaměření deminutiva

(a) Směrem k objektu:

- i. pojmová (nocionales)
- ii. pocitová (emocionales)
- iii. větná (de frase)
- iv. esteticky-valorativní (estético-valorativos)

(b) Směrem k posluchači:

- i. afektivně-aktivní (afectivo-activos)
- ii. zdvořilostní (de cortesía)
- iii. srdečná (efusivos)

(c) K oběma zároveň:

- i. reprezentační (representacionales)
- ii. výmluvná (elocuentes)

2. Klasifikace dle převažujícího rysu deminutiva

- (a) pocitová
- (b) aktivní (volní)
- (c) Převaha fantazie:
 - i. valorativní (kategorizační)
 - ii. pocitová
 - iii. aktivní
- (d) pojmová (nocionales)

Deminutiva vztahující se k objektu vyjadřují postoj mluvčího k danému předmětu: něhu nebo nepřátelství, blízkost k němu nebo oddálení, potěšení nebo nelibost. Deminutiva namířená na posluchače mají za cíl buď posluchače k něčemu přimět nebo jej aspoň naklonit na stranu mluvčího, případně být projevem srdečnosti. Mezi pocitově-aktivní deminutiva patří i tzv. invokátory neboli dovolávající se zdvořiliny, které se z pocitových stávají aktivními, protože citem tlačí na dovolávaného, aby vyslyšel naše prosby. Jako příklad je uvedena analýza modlitby ženy ke sv. Kryštofovi: *San Cristobalito, manitas, patitas, carita de rosa, dame un novio pa mi niña que la tengo mosa*. Po nějaké době ovšem žena obrátí: *San Cristobalón, manazas, patazas, cara de cuerno, como tienes la cara me diste el yerno, tan judío eres tú como mi yerno*. Zdvořilostní zdvořiliny byly původně aktivní, ale Alonso u nich nepozoruje žádné náznaky citů, kterými by se mluvčí snažil posluchače obrátit na svou stranu. Deminutiva srdečná či vřelá jsou medovými, zdvořilostními, lásku vyjadřujícími termíny, jež používají zamílovaní k vyjádření oboustranné něhy. Příklad, kdy jsou jimi nazývány všechny věci k dosažení tohoto účinku, je z argentinských lidových písní: *No me tires con piedritas / que me vas a lastimar / tírame con tus ojitos / y me van a enamorar*. Pocity a srdečná stránka se nevyklučují, akce a pocity

se doplňují, vzájemně si pomáhají, protože pocit hledá, koho by nakazil, a aktivita přetváří pocity.

Dresslerovo schéma pracuje s pravděpodobností, nikoli s určitostí. Nemůžeme přesně určit, kdy bude deminutivum použito, protože vždy záleží na konkrétním mluvčím. Popisuje ale pragmatické konstelace a faktory, které mají na užití deminutiv vliv a pomocí nichž lze určit pravděpodobnost jejich výskytu. Zabývá se i pragmatickými účely, k jejichž dosažení může být zdrobnělina použita. Upozorňuje ale, že není možné poskytnout výčet lexikálních prostředků, které znemožňují použití deminutiv, nebo přiřadit jednotlivým slovům koeficient pravděpodobnosti, s jakou by přijímala deminutivní sufixy. Morfopragmatika je odvozená z morfosémantiky, proto lze klasifikovat tři významy zdrobnělin závisující na konkrétní morfosémantické funkci jakožto zdroji morfopragmatického použití deminutiva. Jsou to pocitovost (emocionalita), příjemnost a malý rozměr (malost). Je zřejmé, že všechna morfopragmatická použití deminutiv nevyvěrají z rysu emocionality ani příjemnosti. Důvodů je několik – ne všechna jejich použití mají emocionální zabarvení, násilné pocity nemohou být vyjádřeny zdrobnělinami, existuje použití zdrobnělin k vyjádření sarkasmu, ironie, zmírnění tvrzení; nelze tedy říci, že příjemnost je vždy součástí vyjádřeného významu. Třetí varianta (malý rozměr) se z hlediska jedinečného důvodu k používání zdrobnělin jeví jako nejpravděpodobnější. Tento morfosémantický rys lze zkoumat z pohledů různých pragmatických strategií. Klimaszewska (1983) tvrdí, že dojem malého rozměru vnáší do žádosti větší zdvořilost, zmírňuje drzost, vtíravost a útočnost. Při ironii a sarkasmu sníží důstojnost posluchače. Za původ všech sémanticko-stylistických funkcí, jako je něha, podpora, eufemismus, soucit, pohrdání atp., je považována kombinace významu malosti a meliorativních nebo pejorativních konotací. Nejsrozumitelnější

vysvětlení poskytly Carla Bazzanella, Claudia Caffi a Marina Sbisà (1990). V jejich přehledu skalárních rozměrů ilokuční síly rys malost způsobí snížení (downgrading) u všech skalárních rozměrů. Dle Dresslera tento model do jisté míry funguje v případě zmenšení propozičního obsahu, protože tam jde o tentýž rozměr, problém ale nastává v jiných dimenzích (žádost, hodnocení, deklarativní mluvní akty). Jako příklad uvádí italskou žádost o laskavost *Fammi un piacerino?*⁸, kde radost je zdrobnělá, ale zájem mluvčího o dosažení mluvního cíle zmenšen není. Dalším příkladem dokazuje, že obecné, vždy platící snížení nebo zmenšení (downgrading) neexistuje; vždy je třeba zhodnotit velké množství faktorů, které přicházejí do hry, resp. se podílejí na mluvní situaci.

S tím souvisí i pohled na deminutiva jako tzv. evaluativy neboli hodnotící prvky. Evaluace jsou inherentně subjektivní, protože popisují postoj mluvčího k objektu nebo situaci. Tento postoj může, ale nemusí být emotivní, zatímco vyjádřený pocit je vždy evaluativní. Evaluaci lze slovně vyjádřit několika způsoby, např. evaluativním lokučným aktem nebo přímou hodnotící formou, například slovem, což je případ deminutiv. Vzhledem k tomu, že hodnocení je následováno explicitním nebo implicitním přijetím či odmítnutím (ať už posluchačovým nebo samotným mluvčím), je vyjádření hodnocení samo o sobě riskantní. Proto může mluvčí cítit potřebu zmírnit riziko odmítnutí. To je opět možno několika způsoby. Hodnotit pouze v situacích, kdy mluvčí neočekává tvrdé odmítnutí nebo dokáže předpovídat reakci posluchače. Další možností je snížit zodpovědnost mluvčího za hodnocení, nejlépe tak, že je pronese hravě nebo s humorem. Obecně lze říci, že mluvčí může být zodpovědný za své hodnotící tvrzení *p*, jen když posluchač může určit, zda je *p* v reálném světě pravdivé nebo nepravdivé. Tomu

⁸Uděláš mi laskavůstku?

může mluvčí zabránit tím, že pronese fiktivní tvrzení p' . Tím vytvoří imaginární svět, ve kterém pravidla reálného světa pro ustanovení pravdivosti nebo nepravdivosti zcela neplatí. Posluchač může tento přechod přijmout a vyjednávat s mluvčím o nových kritériích ustanovení pravdivosti výroku p' . Lze tedy říci, že jedna z funkcí deminutiv je indikovat fiktivní postoj mluvčího.

Deminutiva se často objevují ve spojení s pozitivními konotacemi v mluvních situacích orientovaných na děti, domácí mazlíčky nebo milence. Většina lingvistů tedy věří, že deminutiva sama o sobě mají pozitivní konotace. Ve skutečnosti ale, dle Dresslera, příčinou pozitivní konotace je buď lexikální označení nebo mluvní situace. Specifické mluvní akty jako rada, nabídka, expresivy atd. zabarvují deminutiva pozitivně, protože mluvčí může něco poradit nebo nabídnout, jen když to vyhodnotí jako pozitivní a výhodné pro adresáta (za standardních okolností). Stále však zůstává otázka, proč se deminutiva používají spíše k pozitivnímu než negativnímu hodnocení. Zde Dressler rozlišuje čtyři skupiny mluvních aktů a vysvětluje, proč se v nich objevují pozitivní konotace.

1. Deminutiva vztahující se k dětem. Obecně mají dospělí v naší společnosti pocit, že děti si zaslouží ochranu, něhu, péči atd. Děti rozhodně nejsou vnímány jako ohrožující, spíše jako někdo, koho je příjemné pozorovat.
2. Podobné prvky chování se objevují směrem k ženám u mnoha mužů v mnoha společnostech. Tento jev stojí u základů lexikalizace mnoha ženských deminutiv – např. lat.: *puella* (dívka; dříve *puera* jako femininum k *puer*, chlapec). Slovo *puellus* (chlapeček) se používá výjimečně. Čeština (a jiné slovanské jazyky) obsahuje polysémní ženské deminutivní sufixy, které nemají mužské protiklady (*-ka*).

3. Podobný typ chování charakterizovaný příjemnými pocity se vztahuje i k typickému rodinnému prostředí. Zde je základem implicitních pozitivních konotací u slov označujících příbuzenské a intimní vztahy, ale i oběd nebo večeři.
4. Domácí mazlíčci v lidech také spouštějí kladný postoj, což se u deminutiv projeví jako jejich implicitní pozitivní konotace.

Na souboru převážně italských dat Dressler⁹ analyzuje užití deminutiv v různých typech mluvních situací. Vytváří typologii o čtrnácti položkách, ve které rozlišuje tyto situace:

1. mluvní situace zaměřená na děti,
2. na domácí mazlíčky,
3. na milence;
4. vyjádření vtipné rozpustilosti,
5. vyjádření pocitů,
6. sympatie a empatie;
7. důvěrnost, známost, blízkost,
8. žádost,
9. hodnocení,
10. ostatní mluvní akty – převážně deklarativy¹⁰,

⁹Opět se jedná o vlastní překlad autorky práce.

¹⁰Deklarativy jsou dle Searla (1979) takové ilokuční akty, které jsou součástí rituálu (např. *křtím tuto loď* apod.).

11. eufemismus a zmírnění,
12. ironie a sarkasmus,
13. reformulace,
14. deminutiva v literárních stylech.

Každou situaci charakterizuje z různých úhlů pohledů a uvádí příklady v italštině nebo němčině.

Závěrem této podkapitoly lze říci, že lingvisté se v názorech i úhlech pohledů na deminutiva různí. Od dob první gramatiky z roku 1492 až do konce devatenáctého století byl za hlavní funkci deminutiva považován význam *zmenšení daného předmětu*. Již v šestnáctém století se hovořilo o některých deminutivních sufixech jako nositelích pocitů náklonnosti, ale do popředí se tato složka deminutiv dostala až v první polovině dvacátého století díky práci Amada Alonsa. Ten spolu s Leem Spitzerem vnesl do nahlížení na deminutiva pragmatický přístup, protože zohlednil vliv mimojazykové skutečnosti na jejich význam. Lingvisté dvacátého století s Alonsem až na výjimky (Bernard Pottier) souhlasili a rozvíjeli jeho teorii. Ryze pragmatický přístup ve své analýze zvolil Wolfgang Dressler, pro nějž je emotivní význam deminutivních sufixů zcela závislý na konkrétní mluvní situaci.

2.3 Slootovorné restriktce specifické pro deminutiva

Lázaro Mora ve svém článku (1976) i v GDLE poukazuje na fakt, že restriktce týkající se deminutiv nikdy nebyly ve španělském prostředí detailně popsány. Ve dvacátém století se tomuto tématu věnovali romanisté Wagner

(1954) a Zuluaga Ospina (1970). Wagner tvrdí, že když se deminutivní sufix pojí se slovem označujícím konkrétní předmět, ponechává si pouze svůj *zmenšující* význam; není důvod, aby nesl nějaké pocitové zabarvení. Zuluaga Ospina s tímto názorem nesouhlasí, ale myslí si, že jména konkrétní se s deminutivy pojí snáze, což Lázaro Mora striktně zavrhuje. Jako příklad uvádí věty *Me admiró el fervorcito de la niña* nebo *¡Otro secuestrito en el Sahara!*. Souhlasí sice s tím, že konkrétní jména jsou zdrobňována častěji, ale odmítá tento názor přijmout jako pravidlo.

Za výchozí bod je třeba považovat Alonsovu studii (1967, viz výše), která klade důraz na emocionální hodnotu deminutiv. Kdyby totiž funkce deminutiv byla jen zmenšení daného objektu, restrikce by byly snadno definovatelné: nebylo by možné provést deminutivní derivaci u slov s významem, který nepřipouští zmenšení. Vzhledem k tomu, že však existují slova *doceñita*, *semanita*, *pesetita*, toto pravidlo neplatí. Přesnější by tedy bylo definovat restrikce tak, že není přípustná deminutivní derivace u slov, která nepřipouštějí pocitové konotace. Jednalo by se tedy o omezení sémantická.

Existují ale i restrikce fonetické a fonologické: nejjasnějším příkladem jsou (nemnohá) slova zakončená na *-ao* (*cacao*, *nao*, *sarao*, *vaho*), protože jejich deminutivní deriváty **cacaíto*, **naíto*, **saraíto*, **vahíto* by mohly být pochopeny jako hovorové varianty neexistujících substantiv zakončených na *-ado*. Výjimkou je *bacaladito*, u kterého došlo k vložení neetymologického *-d-*. Problematická jsou i slova končící na *-s*. Například dny v týdnu (kromě *sábado* a *domingo*) deminutivní sufixy nepřipouštějí. Totéž se děje u adjektiv *cortés*, *finolis* atd.

Za nekompatibilitu považuje Lázaro Mora deminutivní sufixy s augmentativy. Nepřípustné formace by byly např. *casaza + ita* nebo *librazo + ito*

apod. Došlo by totiž ke spojení dvou protichůdných tendencí na rovině denotativní (zvětšení – zmenšení) i konotační (opovržení – ocenění).

Velká skupina slov, která nepřipouští deminutivní sufixaci, jsou jména abstraktní a jména vyjadřující nějakou akci (de acción) – *agudeza, alevosía, arrianismo, santidad, abundancia, competencia, venganza, torcimiento, abordaje* a jiná slova s příslušnými sufixy (*-eza, -ía, -ismo, -dad, -ncia, -nza, -miento, -aje*). Snaha o zdrobnění těchto substantiv by vyzněla agrammatically. Když z nich ale vytvoříme slova počítatelná, lze deminutiva odvodit: *Mira qué aliancita me he comprado*. I v této skupině existují výjimky: abstraktní substantiva se sufixem *-ura* jsou kompatibilní s deminutivními sufixy (*¡Con qué amargurita lloraba el niño!*), což Lázaro Mora vysvětluje velkým množstvím těchto slov a potřebou dodat jim nádech familiárnosti. Příznivým faktorem je bezesporu i existence mnoha konkrétních substantiv se stejnou koncovkou (*cintura, armadura*). Slova s koncovkou *-miento, -ción, -sión* a *-zón* jsou v rámci substantiv vyjadřujících akci v deminutivní derivaci nejproduktivnější. Mnoho slov se sufixem *-ción* se stalo konkrétními substantivy, což deminutivní derivaci napomáhá (*Al final del pueblo hay una estacioncita preciosa*).

Další skupinou slov jsou názvy jazyků (*español, francés*), nikoli však názvy národností (*un españolito*); dále pak pojmenování svátků (*Navidad, Pascua*), míst (*Italia, Inglaterra*), míst nebo institucí řízených nějakou autoritou (*decanato, maestrazgo*), názvy profesí nebo aktivit končící na *-ista* (*periodista, legalista*), základní orientační body (*norte, sur, septentrión*).

Dressler hovoří o místě přistání (landing-site) deminutivních sufixů ve větě. V němčině je mnohem více omezení než v italštině, ale v italských větách se obvykle nachází více bází, které připouštějí deminutivizaci. Proto je v italštině důležitější než v němčině rozumět tomu, kde je přípustné

deminutivum vytvořit. Vzhledem k typologické příbuznosti španělštiny a italštiny lze tento závěr přenést i na španělštinu. Ve většině případů nejsou deminutivizovány všechny báze ve větě, které zdrobnění připouštějí; obvykle je zvolena pouze jedna. Dvě nebo více deminutiv najednou se objevují častěji v poezii a navozují dojem jisté hravosti nebo sarkasmu.

V případě, že potřebné báze deminutivní sufixaci nepřipouštějí, je zvolena jiná báze. Porovnejme např. deminutivum *sarcasticum* v jedné z árií Figarovy svatby v italštině a němčině:

1. *Se vuol ballare signor cont-ino? Jestlipak si se mnou pan hrabátko zatančí?*
2. *Will der Herr Graf ein Tänz-chen nun wagen? Troufne si pan hrabě na malý taneček?*

V prvním případě je jediným možným přistávacím místem slovo *conte*, v druhém slovo *Tanz*, proto musel překladatel v němčině připojit deminutivní sufix k tomuto slovu.

Syntaktické restrikce není snadné definovat, na rozdíl od japonštiny, kde se deminutiva vyskytují spíše na začátku věty. V dakotském dialektu se zdrobněliny pojí s posledním slovem věty. V italštině neexistuje žádný podobný princip, roli nehraje ani přízvuk.

Čistě pragmatické motivy hrají při výběru přistávacího místa velkou roli, zvláště v mluvních aktech orientovaných na děti. Protože je pozornost mluvčího obrácena k dítěti, deminutivní sufixy jsou přidávány ke slovům odkazujícím se k dítěti, částem jeho těla nebo předmětům, jež dítě vlastní. Přednostně jsou zdrobněována slova, která blíže souvisejí s dítětem.

V případě číšníkovy doporučení v restauraci byla zdrobněna báze, která označovala hlavní složku daného jídla – kromě případu, kdy tato nepři-

pouštěla deminutivní sufixaci; pak došlo k přesunu na druhou nejdůležitější složku chodu.

Další případ je snaha o zmírnění nepříjemného faktu, např. *È un problema un po' spinoss-etto*. nebo *È un problem-ino*. Vzhledem k tomu, že trnitost (*spinoso*) zveličuje pocit složitosti problému, je efektivnější zdrobnit právě toto slovo.

Alonso rozlišuje vyjádření libého pocitu: *Me gusta la sopa calent-ita*.

2.4 Derivační proces

Při odvozování deminutiv dochází k variacím co se týče podoby afixu. Například *-ito* se objevuje jako *-ito* (*niñito*), *-ecito* (*panecito*), *-cecito* (*piececito*). Nadto při připojování afixu k některým bázím dochází k odtržení jejich posledního vokálu, u jiných nikoli. Někdy dochází k přidání interfixu *-ec-*, *-cec-* nebo *-c-*, jindy ne. Některá deminutiva odvozená z jedné báze se vyskytují ve více variantách (*papacito*, *papaíto*; *cohecito*, *cochito*; *pobrecito*, *pobrito*).

Gramática de la lengua española z roku 1931 (RAE, 1931) považuje za určující faktor výběru varianty přípony počet slabik báze a podobu slabik (zda, případně které, obsahují určitý typ diftongů). Lázaro Mora (GDLE) s touto tezí nesouhlasí, protože podle něj opomíjí některé z procesů, které se na derivaci deminutiv podílejí.

Rojas (1977) schéma fonologických pravidel z gramatiky (RAE, 1931) zjednodušil a vložení interfixu *-c-* označil jako „recuperabilidad no ambigua de la forma base“. Jeho funkcí je tedy jednoznačné odvození původní báze z daného deminutiva. Např. *paso* → *pasito*; *pase* → *pasecito*.

Přestože Lázaro Mora s Rojasem souhlasí a vychází z týchž předpokladů, ve své studii z r. 1977 se od něj odlišuje: základním důvodem pro přidání infixu je pro něj počet slabik daného slova.

2.5 Diastratické a diatopické rozdíly

Blas Arroyo se o deminutivech příliš nezmiňuje, ale jasným jevem je pro něj jejich častější používání ženami (a to již od středověku – viz výše – de Capmany y de Montpalau, s. 24). V té době se častěji používala i k označování předmětů, jež ženy vyrobily nebo vlastnily.

V současné době se způsob užívání deminutiv velmi liší region od regionu; jen v rámci Španělska nalézáme různé tendence. Liší se i produktivita jednotlivých sufixů: např. v Andalusii se častěji používá sufix *-illo*, *-illa* než v oblasti Madridu.

V rámci společenských vrstev spolu se změnou lexikálního rejstříku dochází i k odlišnému užívání deminutiv.

3 Případová studie

Případová studie je pojata jako kontrastivní pohled na česká a španělská deminutiva. Do popředí se ve výzkumu dostává téma pragmatické funkce deminutiv, zejména rozdílný způsob vyjadřování alopragmů v daných jazycích. Co je v jednom jazyce vyjádřeno deminutivem, v druhém může být řečeno pomocí jiných prostředků, např. adjektiv.

Od každého z nejpoužívanějších deminutivních sufixů bude vybráno několik názorných příkladů slov, u nichž dochází buď ke shodnému způsobu vyjádření denotativních a konotativních významů v daném mluvním aktu, nebo kde se toto vyjádření liší. Teoretickým rámcem bude převážně Dresslerova typologie mluvních aktů, při nichž se používá deminutiv (viz výše, s. 37), s podrobným rozbohem jednotlivých situací (Dressler, 1994). Doplněním bude Alonsova klasifikace deminutivních funkcí (zde s. 32; Alonso, 1967). Všechny překlady do češtiny včetně odborných termínů jsou vlastním dílem autorky.

Základním zdrojem dat je paralelní korpus InterCorp (verze 5 ze 14. 6. 2012), jehož česko-španělská část obsahuje přes padesát milionů tokenů. Publicistické články (Project Syndicate a Presseurop), právní texty Evropské Unie z korpusu Acquis Communautaire a zápisy jednání Evropského Parlamentu z let 2007–2011 z korpusu Europarl do analýzy nebyly zahrnuty.

Z technických důvodů není možné porovnat produktivitu jednotlivých deminutivních sufixů. K tomu jsou potřeba frekvenční spektra¹¹, která za daných podmínek nelze vytvořit; paralelní korpus totiž nedisponuje

¹¹Frekvenční spektrum je seznam počtu lemmat s daným počtem výskytů od nejméně frekventovaného k nejvíce frekventovanému. Na prvním místě by tedy byl počet hapax legomena deminutiv s daným sufixem (Baroni, 2009).

možností vyhledávat přímo zdrobněliny, je nutné vyhledávat slova zakončená určitým řetězcem znaků (v našem případě např. *-ito*), která zároveň patří do konkrétní kategorie (zde: jsou substantivy). Odpovědí na tento dotaz jsou ale jakákoli substantiva zakončená danými znaky; tak se kromě např. *chiquito* zobrazí i slova jako *ámbito*, *propósito*, atd. Ruční třídění by vzhledem k objemu dat bylo velmi obtížné.

Případné připomínky o existenci španělského korpusu Královské akademie (Korpus CREA) musíme ihned odmítnout vysvětlením, že tento korpus neumožňuje vyhledávání pomocí *žádných* regulárních výrazů, dokonce ani dotazy typu **ito*, které mají vyhledat *jakákoli* slova zakončená na *-ito*, není korpus schopen zpracovat.

3.1 Deminutiva se sufixem *-ito*, *-ita*

Přestože nelze toto tvrzení číselně ověřit, obvykle se uvádí, že sufix *-ito* je mezi deminutivními sufixy nejproduktivnější. Lázaro Mora považuje afixy *-ecito* a *-cecito* za jeho varianty, proto budou i zde zařazené stejným způsobem.

Jako příklad uvádíme dvacet deminutiv maskulin a dvacet feminin zakončených tímto sufixem, která mají v korpusu InterCorp nejvíce výskytů:

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
perrito	pejsek, štěně, malý psík, pejsánek	69
jovencito	mladíček, mladík, chlapec, mladičký	68
Pedrito	Pedrito	67
chiquito	malý, maličkatý, kluk, klučina	94
Cerebrito	Mozeček	59
viejito	stařec, stařík, stařeček, starej	58

(pokračování tabulky)

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
papelito	papírek, lístek	56
golpecito	bušení; <i>slovesa</i>	50
saloncito	salonek, obývací pokoj	50
ratito	chvíle, chvilka, chvílička, pár vteřin	49
hombrecito	mužiček, mrňous, mužík, človíček	48
trocito	kousek, kousíček	49
Ricardito	Ricardito	48
pobrecito	chudáček, chuděrka, ubožátko	44
hermanito	bratříček, bráška, brácha	45
cohecito	kočárek, malý kočár, kočár, autíčko	45
solito	sám, samotinkej	45
animalito	zvíře, zvířátko, mládě	44
padrecito	tatínek, otec, velebný pán, tatíček	43
pueblecito	vesnička, městečko, vesnice, díra	43

Tabulka 1: Nejčastější deminutiva se sufixem *-ito*

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
señorita	slečna, dáma, dívka, milostpaní, slečinka	1398
mesita	stoleček, stolec, malý stůl, malý stoleček	242
casita	domek, domeček	226
risita	drobný smích, zachechtání, úsměšek, úsměv	154
Florita	Florita	148
salita (sala)	salonek, čekárnička, malá síň, sálek, komůrka	117
hijita	miláček, dceruška, děvenka (malá) holčička, dcera, dcerunka, dcerka	115

<i>(pokračování tabulky)</i>		
Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
Rosita	Rosita	97
vocecita	hlásek, hlas	89
muchachita	holčička, dívenka, cáčorka, maličká, děvčátko, děvče, děvečka, dívka, holka	88
cajita	pouzderko, krabička, schránka, skříňka, bedýnka, krabice, škatulka	83
jovencita	dívka, holčička, mladá dáma, dívenka, mladičká, mladá, mladá žena	79
Victorita	Victorita	77
copita	sklenička, sklenka, kalíšek sklínka, pohárek	74
carita	obličejíček, tvářička, výraz (v obličejí)	70
mujercita	malá žena, ženuška, žena, opravdová dáma, mladá žena, slečinka, ženička	64
mamita	chůvička, maminka, mamička, maminečka, děvenka, matička	63
hermanita	sestřička, mladší sestra, ségra, malá sestřička	61
abuelita	babička	59
bolsita	váček, sáček, kapsička, pytlík, malá brašna, pytlíček, balíček	58

Tabulka 2: Nejčastější deminutiva se sufixem *-ita*

Ze seznamu deminutiv byla vybrána deminutiva nelexikalizovaná. V případě deminutiv se sufixem *-ito* bylo jejich vyčlenění poměrně jednoznačné.

Obecně platí, že jejich českými protějšky jsou také zdrobněliny. V některých případech je obtížné určit, zda je dané deminutivum lexikalizované nebo ne, protože do hry vstupují i další faktory: dané slovo může mít více významů, z nichž jeden lexikalizovaný je a jiný ne (*figurilla* znamená jednak *postavička*, *těličko*, jednak *panák*). Ve sporných případech bude dané slovo považováno za nelexikalizované, jestliže většina ekvivalentních lemmat jsou zdrobněliny.

Dressler (1994: 165) si všímá kulturního jevu vnímání žen – podle něj je mnohdy podobné jako vnímání dětí v tom smyslu, že ženy jsou příjemné na pohled a nejsou ohrožující; proto častěji dochází ke zdrobňování ženských oslovení (*blondýnka*, *brunetka* atp.). V našem vzorku dochází k jasné tendenci tohoto typu; slovo *señorita* se v korpusu vyskytuje přibližně dvacetkrát více než nejčastější mužské oslovení *jovencito*, případně *chiquito*. Počet mužských i ženských oslovení je ve vzorku dvaceti nejčastějších deminutiv se sufixem *-ito* téměř stejný: *jovencito*, *chiquito*, *viejito*, *hombrecito*, *probrecito*, *hermanito*, *padrecito* a *señorita*, *hijita*, *muchachita*, *jovencita*, *mujercita*, *mamita*, *hermanita*, *abuelita*. Ovšem počet výskytů jednotlivých slov se velmi liší ve prospěch feminin.

Příklady k podrobné analýze jsou vybírány na základě několika kritérií:

1. Dané slovo patří u daného sufixu k deseti procentům nejfrekventovanějších slov.
2. Kontext u daného slova je dostatečný na to, aby bylo možné posoudit alespoň základní konfiguraci mluvní situace – ke komu (čemu) se deminutivum vztahuje, případně jaký má tento objekt vztah k mluvčímu, v ideálním případě též vztah mluvčího a posluchače.

3.1.1 *Cuerpecito*; mluvní situace zaměřená na děti

Slovo *cuerpecito* má v paralelním korpusu třicet výskytů, neumístilo se tedy mezi prvními dvaceti slovy s nejvíce výskyty; když ale vyhledáme slova s afixovou variantou *-ecito*, ocitne se na devátém místě z hlediska počtu výskytů. Tento příklad je navíc poměrně neobvyklou mluvní situací, která je z hlediska rozboru zajímavá.

Když jsem dočetl, zavřel jsem oči a myslel na strach těch mužů. Proč nikdo neslezl dolů dítě zachránit? uvažoval jsem. Proč měl strach i jeho vlastní dědeček? uvažoval jsem. Proč, když ho prohlásili za mrtvého, nikdo neslezl dolů pro jeho mrtvolu, sakra? říkal jsem si. *¿Por qué nadie bajó a rescatar al niño?, me dije. ¿Por qué su propio abuelo tuvo miedo?, me dije. ¿Por qué, si lo dieron por muerto, nadie bajó a buscar su cuerpecito, cojones?, me dije. Después cerré el libro y estuve dando vueltas por mi oficina...*

V mluvní situaci zaměřené na děti Dressler rozlišuje stupně účasti dítěte na konverzaci. Z hlediska použití deminutiv dítě nejvíce ovlivňuje mluvní situaci, je-li adresátem. Druhý stupeň vlivu má dítě v roli mluvčího nebo účastníka mluvní situace. Třetím stupněm je dítě jako označovaný subjekt v dané promluvě. V našem případě se jedná o třetí případ, protože k dítěti je pouze odkazováno, ono samo se konverzace neúčastní.

Situace je tím více zaměřená na děti, čím více pozic v mluvní situaci děti obsazují: nejvíce tedy v případech, kdy je mluvčí, posluchač, případný další účastník mluvní situace i referent dítětem. V takové situaci je pravděpodobnost užití deminutiv vyšší, ale ne nutně; roli hrají i další faktory, např. věk dětí, případně styl jejich promluvy (hrají-li si na dospělé apod.).

Další proměnná, která má vliv na výskyt deminutiv, je role dítěte jako referenta – je jediným referentem nebo jedním z mnoha? Dressler tento faktor nazývá jako „degree of topicality“. V mluvě dospělých není dítě v roli referenta dostatečně silnou skutečností, která by vždy spouštěla užití deminutiv. Nicméně mezi těmi, kdo se o děti starají, mají největší sklon k užití deminutiv babičky.

V úryvku uvedeném na začátku tohoto oddílu se jedná o situaci zaměřenou na děti, protože tělíčko vyjádřené deminutivem *cuerpecito* je dětské. Vzhledem k tomu, že dětská úmrtí v lidech obvykle vyvolávají silné emoce soucitu, lze se domnívat, že tyto pocity jsou v promluvě také zahrnuty. V českém překladu (v originále se jedná o knihu *Los detectives salvajes* Roberta Bolaña) je aplikováno deminutivum, které obsahuje sém malosti (dětské tělíčko je menší než tělo dospělého), ale také zdůrazňuje bezmoc a nepochopení mluvčího v dané situaci. V češtině se ale slovo *mrtvolka* v souvislosti s lidskými pozůstatky nepoužívá. Zdá se, že rozměr soucitu (směrem k mrtvole) není v češtině vyjádřen stejnou měrou jako ve španělském originálu. V předchozí větě se nicméně objevuje podobná nesouměrnost u dvojice slov *abuelo* a *dědeček*. Slovo *dědeček* se obvykle používá v mluvních aktech, při nichž je přítomno dítě. Můžeme se tedy domnívat, že překladatelka zvolila tuto možnost, aby jiným způsobem vnesla do promluvy vědomí toho, že se jedná o dítě a že mluvčí kvůli tomu prožívá jiné pocity, než kdyby šlo o dospělého.

Jak již bylo řečeno v úvodu do teorie o španělských deminutivech, Dressler automaticky nepřisuzuje deminutivům implicitní pocitové konotace. Pro něj jsou nositeli emocí, jen když je daná emoce dokazatelná nebo alespoň uvěřitelná. Nejjednodušeji je pocit přiřaditelný v mluvní situaci zaměřené na děti, domácí mazlíčky nebo milence; u všech těchto situací

se z různých důvodů předpokládá, že k danému subjektu je chován pocit náklonnosti. Existují nicméně faktory, které signalizují, že deminutivum nebylo použito s emocionálním nábojem. Dressler považuje zdvojnásobení ohledně pocitů, jež vyjadřují, za nejednoznačné; rozlišuje čtyři možnosti:

1. potěšení (pleasure),
2. něha a náklonnost (tenderness, fondness),
3. znechucení (disgust),
4. nenávisť (hate).

Pocity, které snižují pravděpodobnost užití deminutiv, jsou strach, bolest a vztek. Je-li zdvojnásobení užitá v takovém kontextu, pak se pravděpodobně jedná o strategii zmírnění nepříjemné situace. Velmi silné pocity zřejmě použití deminutiv blokuje zcela – těmi jsou např. šok, intenzivní smutek nebo hluboké milostné vzplanutí. Těžko říci, zda se v tomto případě autor snažil o zmírnění skutečnosti, že mluvčí vidí dětskou mrtvolu; i to je ale možné.

Podle Alonsovy klasifikace bychom mohli říci, že se jedná o deminutivum zaměřené směrem k objektu, nikoli k posluchači – mluvčí vede vnitřní monolog, nejedná se ani o klasickou mluvní situaci.

3.2 Deminutiva se sufixem *-illo*, *-illa*

Tato deminutiva mají v porovnání s předchozí skupinou (*-ito*) méně lemmat i méně výskytů. Je zde významně vyšší lexikalizovanost daných jednotek, více než padesát procent nejčastějších zdvojnásobení nemá konotativní ani denotativní deminutivní funkci. České protějšky těchto slov nejsou zdvo-

nělinami; naopak u slov, která lexikalizovaná nejsou (a mají tedy všechny deminutivní funkce) nalézáme protějšky většinou deminutivní.

Do seznamu byla zahrnuta deminutiva nelexikalizovaná, jež vykazují deminutivní vlastnosti.

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
chiquillo	chlapec, kluk	174
hombrecillo	mužíček, mužík, střízlík, mrňous	86
platillo	talířek, talíř, podšálek, miska	55
banquillo	lavička, sedátko	53
bosquecillo	lesík, háj, křoví	53
frailecillo	(malý n. náš n. bezvýznamný) mnich	43
conventillo	barabizna, domek, klášter	34
palillo	hůlka, slámka, hůlčička, párátko	30
hilillo	stružka, pramínek, vlásek, čůrek	29
diablillo	čertík, d'áblík, rarášek, běsík	25

Tabulka 3: Nejčastější deminutiva se sufixem *-illo*

Mezi nejčastějšími deminutivy mužského rodu se sufixem *-illo* se vyskytují tři (čtyři) pojmenování pro osoby mužského rodu: *chiquillo*, *hombrecillo*, *frailecillo* a *diablillo*. Zvláštní je lexikalizace slova *conventillo*: spolu s významem (malý) klášter se častokrát objevuje ekvivalent *barabizna*, případně *domek*. Slovo *hilillo* lze používat i v přenesených významech jako *stružka*, *pramínek*, *čůrek*.

Slovo *diablo* je v Dubského slovníku (Dubský, 1993: 674) definováno jako *d'ábel*, *čertovský chlapík*, *ošklivec*, *škareda*, *valník*, etc. Příslušné deminutivum *diablillo* pak jako *d'áblík*, *čert*, případně *vlasy na šošolce*. V novějším Chalupově slovníku (Chalupa a kol., 2008: 242) není deminutivní formace

uvedena, ale u hesla *diablo* nacházíme např. následující významy: *d'ábel*, *čert*, *čertík*, *neposeda*, *rozpustilec*, *chytrák*, *lišák*, *mizera*, *zuřivec*. Většinu těchto významů v paralelním korpusu InterCorp nenacházíme: vyskytují se zde převážně ekvivalenty *čertík* a *d'áblík*, případně *rarášek* a *běsík*; poslední dva nejsou jmenovány v žádném ze zmiňovaných slovníků.

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
ventanilla	okénko	417
chiquilla	maličká, děvčátko, dívenka	229
escalerilla	žebřík, schodiště, schůdky	152
mesilla	(noční) stolek	125
campanilla	zvonek, zvoneček	83
lamparilla	lampička, svíčička, lampa, svítlna	59
tablilla	tabulka	57
rejilla	mřížka, síťka, mříž, síť	57
varilla	váleček, tyčka	40
cucharilla	lžička	36

Tabulka 4: Nejčastější deminutiva se sufixem *-illa*

Stejně jako v předchozím případě, tak i mezi deseti nejčastějšími deminutivy se sufixem *-illo* a *-illa* z hlediska frekvence převažují deminutiva ženského rodu. Tato tendence je vidět i u rodové dvojice *chiquillo* – *chiquilla*: femininum má téměř o třetinu více výskytů. Ovšem slov značících bytosti ženského pohlaví je zde zřetelněji méně než u maskulin s tímto sufixem: pouze jedno (*chiquilla*) oproti čtyřem pojmenováním rodu mužského, počítáme-li i *raráška*.

3.2.1 *Chiquilla*

Stálo ho velké úsilí, aby si ve vzdáleném přístavu Valparaíso vydobyl solidní postavení a to poslední, co by si ve svém uspořádaném životě přál, bylo novorozeně, které by narušovalo jeho každodenní řád. Když se však v domě objevila Eliza, nedokázal ji odvrhnout, protože při pohledu na svou sestru Rose, jak k sobě tu maličkou mateřsky tiskne, jeho odhodlanost zakolísala.

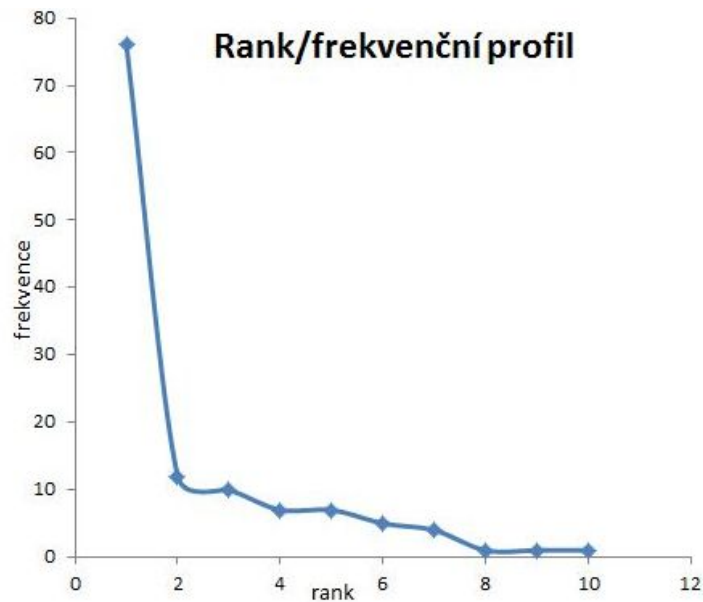
Con sacrificio había logrado una posición segura en el remoto puerto de Valparaíso, lo último que deseaba en su organizada existencia era una criatura recién nacida que viniera a perturbar sus rutinas, pero cuando Eliza cayó en la casa no pudo dejar de acogerla, porque al ver a su hermana Rose aferrada a la chiquilla como una madre, le flaqueó la voluntad.

Tuto mluvní situaci lze analyzovat z několika hledisek, ale musíme vypustit interpretace z pohledu mluvčího, protože mluvčím je zde vypravěč. Můžeme však spekulovat o vztazích protagonistů, protože je zde shrnutý postoj jedné z postav k referentovi („maličké“). Jedná se opět o mluvní situaci částečně zaměřenou na děti, ale denotativní význam slova je zde umocněn tím, že víme, že se jedná o novorozeně.

Z typů mluvních situací (Dressler; zde s. 37) se tu vyskytuje mluvní situace zaměřená na děti, protože nemůžeme předpokládat pocity vypravěče, jehož rejstřík může být ovlivněn snahou zapůsobit na čtenáře apod. Jedním z referentů je zde dítě, které stejně jako v předchozím příkladě (3.1.1) v mluvní situaci figuruje pouze na třetím stupni, tzn. není mluvčím ani adresátem. Nadto je pouze jedním ze dvou referentů, na něž se v rámci promluvy odkazuje, což zaměřenost na děti v dané situaci ještě snižuje. Pocity lze předpokládat jen díky tomu, že se jedná o dítě, protože lidé obecně k dětem cítí kladný vztah (1994: 202) – tím větší, čím jsou menší.

3.3 Deminutiva se sufixem *-uelo*, *-uela*

Jak je možno vidět z tabulek (frekvenčních seznamů) níže, na rozdíl od předchozích případů (3.1, 3.2) deminutiva se sufixy *-uelo* a *-uela* mají v korpusu nižší frekvenci. Empirická frekvenční křivka tedy dříve klesne k hodnotě 1 (viz graf), proto se již mezi deseti nejčastějšími slovy s tímto sufixem objeví slova, která se v korpusu vyskytují pouze jednou, tzv. hapax legomena. Při porovnání se sufixy *-ito* a *-illo* je tento sufix v deminutivní derivaci méně produktivní.

Graf 1: Rank/frekvenční profil deseti nejčastějších deminutiv se sufixem *-uelo*

Následující tabulky uvádějí přehled nejčastějších deminutiv mužského a ženského rodu s tímto sufixem.

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
riachuelo	říčka, potůček, žlábek	76
arroyuelo	potůček, pramínek	12
tiranuelo	tyránek	10
hoyuelo	jamka, důlek, žlábek	7
pequeñuelo	děťátko, hošíček	7
polluelo	ptáče, mládeneček, píske	5
gordezuelo	tloušťík	4
ladronzuelo	zlodějíček	1
barquichuelo	lodička	1
dictadorzuelo	diktátůrek	1

Tabulka 5: Nejčastější deminutiva se sufixem *-uelo*

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
portezuela	dvířka	69
callejuela	ulička	53
esquela	psaníčko, lístek	42
plazuela	náměstíčko	16
mozuela	dívěnka, holčička	10
bestezuela	zvířátko	8
aldehuela	vesnička	2
chicuela	dívěnka	2
puertezuela	dvířka	1
estanzuela	stateček	1

Tabulka 6: Nejčastější deminutiva se sufixem *-uela*

Přestože seřazení hapaxů je arbitrární (uvádíme je v pořadí, v jakém se objevily v seznamu), je zajímavé, že mezi deseti nejčastějšími deminutivy ženského rodu s tímto sufixem se vyskytly dvě varianty téhož slova – *portezuela* a *puertezuela*. V korpusu CREA se první z nich vyskytlo dvě stě devadesát čtyřikrát, varianta s diptongem také pouze jednou, ve významu *dvířka od auta: Y ya con la mano en la puertezuela entreabierta del coche, añadió pensativa: . . .*

Dvě nejčastější deminutiva mužského rodu s tímto sufixem znamenají *potůček*, čtvrté pak *důlek*, *žlábek*. Objevují se zde i dvě slova označující *tyránka* a *diktáturka*. Opět nechybí označení malého dítěte, zde ve formě zdrobnělého adjektiva *pequeño*.

3.3.1 *Chica, chico*

Pro *dívku* se zde vyskytují dvě označení, což koreluje s hypotézou častějšího oslovení žen zdrobnělinami. Slovo *chica* může být derivováno i sufixem *-ita* nebo *-illa*. Mezi dvaceti nejčastějšími femininy se sufixem *-ita* se v korpusu InterCorp neumístilo; v korpusu CREA je situace následující:

Deminutivum	Frekvence
chiquita	558
chiquilla	296
chicuela	4

Tabulka 7: Deminutiva od slova *chica* v korpusu CREA

Zcela zřetelně převažuje sufix *-ita*, o necelou polovinu méně výskytů má deminutivum se sufixem *-illa* a slovo *chicuela* má dokonce i v kor-

pusu trojnásobně větším než InterCorp pouze čtyři výskyty. Slovo *chica* je dobrým příkladem rekurzivní derivace:

Deminutivum	Frekvence
chiquitita	46
chiquilina	26
chiquitina	18
chiquitilla	2

Tabulka 8: Rekurzivní derivace slova *chica* v korpusu CREA

Přestože se slovo *chiquitilla* v korpusu CREA vyskytlo jen dvakrát (jednou v mluveném korpusu z Kostariky, jednou ve španělských povídkách), domníváme se, že regionálně je používáno zcela běžně (např. v Andalusii).

Slovo *chiquito* má ve frekvenčním seznamu deminutiv se sufixem *-ito* čtvrté pořadí s 60 výskyty. Slovo *chiquillo* se v InterCorpu vyskytlo dokonce 180 krát, slovo *chicuelo* ani jednou.

Deminutivum	Frekvence
chiquito	531
chiquillo	390
chicuelo	17
chiquín	2

Tabulka 9: Deminutiva od slova *chico* v korpusu CREA

Zajímavé je, že v korpusu CREA je poměr těchto zdobnělin zcela jiný a odpovídá i poměru zdobnělin ženských: nejčastější je slovo *chiquito*, které má skoro stejnou frekvenci jako slovo *chiquita*; následuje deminutivum se

sufixem *-illo*, které má dokonce o třetinu více výskytů než jeho ženský protějšek. Na rozdíl od korpusu InterCorp se v CREA objevuje slovo *chicuelo* s dokonce 17 výskytů a všechny jsou z poslední třetiny dvacátého století, ze Španělska i Latinské Ameriky, převážně z románové tvorby. Např. *Se acercaba un chicuelo de rostro indígena y le pedí que me llevase a un bar en el puerto.*

Deminutivum	Frekvence
chiquitito	69
chiquitín	38
chiquitillo	4

Tabulka 10: Rekurzivní derivace slova *chico* v korpusu CREA

Výsledek porovnání rekurzivních derivátů mužského a ženského rodu je překvapivý: obě maskulina mají o polovinu více výskytů než feminina.

Přestože výsledky z paralelního korpusu InterCorp podporují hypotézu o větším výskytu zdvojnásobin ženského rodu i v případě dvojice *chico* a *chica*, analýza třikrát většího korpusu CREA tento závěr nepotvrdila, ba naopak: při součtu všech výskytů všech forem docházíme k závěru, že deminutiva od slova *chico* se v tomto korpusu vyskytují přibližně o deset procent častěji než jejich protějšky ženského rodu.

3.3.2 Ironické konotace deminutiv

V American Heritage Dictionary (2011) je ironie definována jako použití slov za účelem sdělení opaku jejich doslovného významu, sarkasmus jako ostře posměšná nebo opovržlivá poznámka obvykle sdělená jízlivě protikladnými nebo irelevantními tvrzeními. Dressler tvrdí, že součástí ironie bývá obecně

zmírnění (understatement). Ironie a sarkasmus jsou si podle jeho názoru často velmi podobné, ale spatřuje nutnost je rozlišovat. Od Aristotelových dob je vznik ironie chápán jako kontradikce mezi tím, co je řečeno, a tím, co je zamýšleno. Tato definice je z Dresslerova pohledu velmi široká. Zároveň nenachází v žádných zdrojích zmínku o deminutivech jako nositelích ironické konotace, proto vytváří vlastní teorii.

Vnímá rozdíl mezi deminutivy, která rozpor mezi významem a skutečností působí, a těmi, která jej pouze modifikují. Někdy se jedná o obvykle používané věty vyslovené v nepatřičném kontextu, např. věta *Un tantino anziano/giovane per lei, eh?*¹² v situaci, kdy se mladá dívka vdává za velmi starého muže.

V italštině se ironie v případě založeném na kontrastu mezi popisem a skutečností (referentem) tvoří deminutivizací příslušného adjektiva (např. věta o přesoleném salátu: *Trochu slaňoučký/sladký, ne?*¹³ Nelze zde (v italštině) říci *Trošku slad'oučký, ne?*, protože obě adjektiva jsou příznaková. V případě, že by antonymum bylo nepříznačkové, jeho zdrobnělina by ironicky působila.

Dostatečná srážka mezi vyřčeným obsahem a skutečností může být pomocí deminutiv zajištěna několika způsoby:

1. prostřednictvím rysu malosti nebo ne-vážnosti,
2. připojením deminutivního sufixu k nedovolené bázi,
3. předstíranou empatií,
4. přispěním k situační ironii.

¹²Pro ni *trošku* starý/mladý, ne? (s. 338)

¹³*Un po'* salatino/dolce, eh? (s. 340)

K rozšíření či obohacení ironie dochází díky vyjádřeným pocitům nebo empatii, rekurzivní deminutivní aplikaci či opakování. Deminutiva ironii zmírňují a tím ji činí stravitelnější. Totéž platí pro ironii, kterou mluvčí vztahuje sám na sebe (self-irony).

Groeben et alii (1984, 1985) rozlišují čtyři hlavní typy ironie, které ale nejsou relevantní z hlediska použití deminutiv (obranná, konstruktivně-kritická, hravá – typ ironie přátelské, arogantní).

Dle Klimaszewské (1983) je v polštině ironie tvořena připojením deminutivního sufixu k abstraktní bázi, která sémanticky deminutivizaci nepřijímá. Haverkate (1990) analyzuje roli ironie v Searlových mluvních aktech. Říká, že ironie se sama o sobě projevuje převážně u asertiv¹⁴ a posiluje perlokuční efekt, zvláště u kritiky.

Leech (1983: 82) postuluje tzv. *princip ironie*: „If you cause offence, at least do so in a way which doesn't overtly conflict with the politeness principle, but allows the hearer to arrive at the offensive point of your remark indirectly, by way of implicature.“¹⁵ To umožňuje mluvčímu vypadat zdvořile, zatímco je nezdvořilý.

Brownová a Levinson (1987) říkají, že jsou-li v opačném tvrzení vodítka pro posluchače k tomu, že jde o tvrzení opačné, může se mluvčímu podařit sdělit zamýšlený význam (i když je opačný než vyřčený).

Dressler připisuje ironii následující charakteristiky:

1. hravost,

¹⁴Tvrzení, která popisují reálný stav věcí; Searle (1979) ve své klasifikaci mluvních aktů rozlišuje tzv. *direction of fit*, tedy směr působení: buď slova odpovídají tomu, jak se věci mají (tento případ), nebo má svět odpovídat tomu, co se říká (např. u komisiv, kde se mluvčí zavazuje, že něco vykoná).

¹⁵Když někoho urážíš, ať nedochází k otevřené kolizi se zdvořilostním principem; nech posluchače urážlivou věc vyrozumět nepřímou, jen náznakem.

2. možnost obejít deminutivní restriktce (stejně jako u mluvních situací spojených s dětmi); deminutivní sufixy se mohou pojit i s idiomy nebo byrokratickými výrazy (*dekretok, vládička*), což vyvolá humornější efekt,
3. nečekanost,
4. nepřímost (ta je textuálně efektivnější).

Co se týče typů ironie, Dressler rozlišuje

1. předstíranou empatii,
2. chování se k někomu jako k dítěti,
3. přátelskou ironii (převážně je-li adresována blízkému člověku).

Existují různé cíle, kterých lze použitím ironie dosáhnout; za hlavní je možno považovat samotnou ironii, humor, případně výchovu nebo kombinaci předchozích. V mnoha případech není snadné rozlišit, zda je hlavním cílem vtip, nebo ironie. Tyto tři cíle jsou vzájemně kompatibilní (což značí už možnost jejich kombinace), ale nejsou vždy nutně přítomné zároveň a nemají pevnou hierarchii.

Ironie je vždy evaluativní, což koresponduje s evaluativním charakterem deminutiv (i augmentativ).

3.3.3 Sarkasmus

V případě sarkasmu je jako hlavní cíl uváděno přání přímo ranit posluchače, což je zásadním kvalitativním rozdílem od ironie. Zatímco ironie dovoluje oprostít konflikt od vzteku, a zmenšuje tak odpovědnost mluvčího za implikovaná nepříjemná vyjádření, při použití sarkasmu se jedná o přímý útok

na oběť. Sarkasmus je tedy záměrně konfliktní, jeho užitím nedochází ke zmenšení konfliktu, naopak je nástrojem, který pomáhá mluvčímu, aby se zbavil vlastní agrese.

Je-li k sarkasmu použito deminutivum, stává se nástrojem útočné strategie. Někdy slouží k vyvolání pocitu, že adresát je dítě, což vyvolává jisté ponížení. Také se uvádí, že použití deminutiva při tvorbě sarkasmu je více urážející, zvláště ve formální promluvě.

Závěrem této pasáže krátce shrneme podobnosti a rozdíly mezi ironií a sarkasmem. Oba regulativní způsoby (nejsou mluvnickými akty, jen regulativními způsoby) mohou mít za cíl kritiku, výchovu a zvýšení efektivity promluvy. V obou případech mohou být deminutiva tvořena z restringovaných bází. Ironie i sarkasmus mohou být intensifikovány rýmy či opakováním a obsahují kontradikce.

Rozdíly uvedeme přehledně v tabulce:

Rys	Ironie	Sarkasmus
kooperativnost	vždy alespoň trochu	nikdy
drzost	ironická	záměrná
užití v důvěrných rozhovorech	ano	ne
navození vzdálenosti	ne	ano
vyhnutí se konfliktu	ano	ne
mluvčí může vztahovat na sebe deminutiva →	ano	ne
zmenšení ilokuční síly	ano	ne

Tabulka 11: Rozdíly mezi ironií a sarkasmem

Obecně lze říci, že ironie je prostředkem ke zmírnění konfliktu, s čímž souvisí i její možná aplikace v promluvě zaměřené na blízkého člověka nebo

na samotného mluvčího. Sarkasmus na druhou stranu slouží k vybití vzteku mluvčího a působí větší vzdálenost ve vztazích. Zajímavý je poslední bod, totiž rozdíl mezi zmenšením a zvětšením ilokuční síly daného mluvního aktu v závislosti na použití deminutiv. Lze říci, že deminutivum podporuje implicitní tendenci daného prostředku – ironie se snaží konfliktu zabránit, deminutivum k tomu přispívá. Na druhou stranu v případě sarkasmu, který konflikt otevřeně vyjadřuje, deminutivum intensifikuje tuto tendenci zvýšením ilokuční síly daného mluvního aktu.

Na základě tohoto teoretického úvodu do ironie a sarkasmu provedeme analýzu konkrétního deminutiva vyskytujícího se v paralelním korpusu.

3.3.4 *Tiranoelo*

Následující úryvek z korpusu je z knihy Julia Cortáзара *Historias de cronopios y de famas* (1999). Vzhledem k tomu, že se jedná o část nám známé povídky *Cuento sin moraleja*, máme k dispozici veškerý dostupný kontext. Pokusíme se o interpretaci z hlediska užití deminutiv; výklad samotných Cortázarových povídek vyžaduje hlubší znalost literární problematiky.

Text byl vybrán proto, že v jednom odstavci nalézáme hned tři výskyty slova zájmu (*tiranoelo*).

Tajemníci a obzvláště pak generálové *Muy indignados, los asistentes y en*
dotčeně obklopili tyránka a žádali, *especial los generales, rodearon al*
aby dal muže okamžitě popravít. Ale *tiranoelo para pedirle que hiciera*
tyránek, který byl bílý jako křída, *fusilar inmediatamente al hombre.*
je vyhodil a zamkl se s mužem, aby *Pero el tiranoelo, que estaba pálido*
od něho koupil svá poslední slova. *como la muerte, los echó a empello-*
Generálové a tajemníci, náramně *nes y se encerró con el hombre para*
ponížení takovým zacházením, mezi- *comprarle sus últimas palabras.*

tím připravili vzpouru a následujícího rána tyránka zatkli, zrovna když pojídal hrozny ve svém oblíbeném altánku. Aby nemohl říct svá poslední slova, na místě ho zastřelili.

Entre tanto, los generales y secretarios, humilladísimos por el trato recibido, prepararon un levantamiento y a la mañana siguiente prendieron al tiranuelo mientras comía uvas en su glorieta preferida. Para que no pudiera decir sus últimas palabras lo mataron en el acto pegándole un tiro.

Celý text povídky uvádíme v příloze (s. 97), zde shrneme pouze body relevantní pro analýzu použití deminutiv.

V povídce není *tyránek* nijak specifikován; žádný explicitní důvod, proč je označován deminutivem, není popsán, lze se pouze domýšlet. Nevíme nic o jeho věku ani praktikách obvykle používaných tyrany k udržení moci. Jediná zmínka o uplatnění absolutní moci a zároveň o slabosti *tyránka* padá v pátém odstavci, kde *El tiranuelo [...] reprimiendo un temblor mandó que arrestaran al hombre y lo metieran en los calabozos especiales que siempre existen en esos ambientes gubernativos*. Je zřejmé, že *tyránek* věznil nepohodlné občany. Zde pravděpodobně proto, že se obával svého konce a nechtěl, aby mu byl připomínán.

Z hlediska Dresslerovy klasifikace se může jednat o eufemismus, ironii nebo sarkasmus, případně výskyt deminutiva v literárním stylu, k dosažení uměleckého efektu. Teoreticky by se mohlo jednat i o mluvní situaci zaměřenou na děti, případně o projev jisté hravosti.

Eufemismus (koncept je popsán v části 3.6.1, s. 82) by zde sloužil k vyvolání pocitu *tyránkovy* nevinnosti, což by bylo ve zřejmém rozporu s obec-

nou představou tyрана. Tím se dostáváme na pole ironie, případně sarkasmu, popsané výše.

Převládající rys, který značí, že jde o ironii nebo sarkasmus, je rozpor v deminutivním pojmenování osoby, která je obvykle považovaná za někoho velmi negativního, totiž tyрана. Otázka je, o kterou mluvní strategii se jedná. Zde bude záležet na výkladu povídky a autorových záměřů.

Ironie Jedná-li se o ironii, deminutivní sufix u slova *tirano* značí nejspíše jakousi dobrosrdečnou ironickou drzost, která není míněna zle a nepůsobí ve vztahu mluvčí (autor) – referent (*tyráněk*) antagonisticky. Dle Leechy by se mohlo jednat o zdvořilostní použití ironie (s. 61), kdy by autor zakrýval svou nezdvořilost pomocí ironie. Užití deminutiva by zmírňovalo ilokuční sílu slova *tyran*, je-li to v tomto kontextu vůbec možné (lze si představit takové užití [slova *tyráněk*] např. při slovní potyčce mezi matkou a dítětem, ale hůře, hovoříme-li o skutečném vládcí-tyranovi).

Sarkasmus Je-li slovo *tiranuelo* použito k tvorbě sarkasmu, pak vyjadřuje jistý odstup autora od referenta (tyрана). Jedná se o záměrnou drzost, protože přistupuje k vládcí nevhodně jako k dítěti, což by mělo přispět k jeho ponížení. Nadto se jedná o název funkce, tedy formální slovo, jehož zdrobnění je více urážející než deminutivizace slova z jiného sémantického okruhu. Tím navozuje otevřený konflikt, kterému pomáhá deminutivum zvýšením ilokuční síly mluvního aktu.

Dressler uvádí zajímavý příklad sarkasmu v roli rezignace z českého prostředí – deminutivizace obecného rčení, které popisuje konkrétní situaci (s. 365): *oko za oko, zub za zub* se v případě sametové revoluce ke zdůraznění jejího poměrně nenásilného průběhu modifikovalo na *očičko za očičko, zoubek za zoubek*.

Slovo *tiranuelo* v našem příkladu by mohlo analogicky popisovat bezmocného tyrana, což je trochu sporné, především proto, že vězní nepohodlné občany. Jeho bezmoc je nicméně demonstrována jeho náhlou vraždou v altánku.

Vzhledem ke kontextu se domníváme, že jde spíše o užití sarkastické s příměsí ironie, která má způsobit odlehčení textu a zabarvit jej vtipně.

Mrňavý tyran Následující úryvek uvádíme pouze pro ilustraci jevu zmínovaného v úvodu k případové studii (s. 44), neboli různého způsobu vyjadřování zdrobnělin.

<i>Posádka Jana Sanderse: ten totiž kreslil humoristické obrázky do kalendářů lodních nátěrů Sigma, ve kterých hrála hlavní úlohu posádka složená z opilců, sproštěláků a děvkařů, kteří nenáviděli svého kapitána, mrňavého tyрана s obrovským knírem, a prožívali katastrofy, rvačky a ztroskotání na všech mořích a ve všech bordelech světa.</i>	<i>Tripulación Sanders: Jan Sanders era el dibujante de las ilustraciones humorísticas de los calendarios de pinturas navales Sigma, protagonizados por una tripulación de marineros borrachos, puteros y chusmosos que odiaban a su capitán, un <u>tiranuelo diminuto</u> con grandes bigotazos, y que paseaban sus catástrofes, broncas y naufragios por todos los mares y todos los bordeles del mundo.</i>

Jak bylo řečeno výše, v některých případech dochází k tomu, že v jednom jazyku je dané zdrobnění vyjádřeno deminutivem, v druhém pomocí adjektiva. K tomuto jevu dochází i v rámci tohoto úryvku; celá situace je komplikovaná tím, že ve španělské verzi je deminutivizace obojího druhu: derivace od slova *tirano* i adjektivum *diminuto*. Zdá se, že autor (Pérez-Re-

verte) deminutivní formací vyjádřil spíše opět ironické konotace, zatímco malou postavu popsal slovem *diminuto*. Český překladatel zvolil formulaci *mrňavý tyran*, která sama o sobě již vtípně působí; je možné, že formulace *mrňavý tyránek* by ubrala na kapitánově hrozivosti.

3.4 Deminutiva se sufixem *-ín, -ina*

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
maletín	kufřík	184
botiquín	lékárnička	61
espadín	šavlička	61
cafetín	kávička, kafičko, kavárnička	20
chiquilín	hoch, špunt, chlapeček, mrňous	18
piolín	provázek	14
botellín	lahvička, lahvinka, láhev	14
banderín	praporek, vlajka	14
pequeñín	chlapeček, maličký, robátko	8
poquitín	trošku, trošičku	6

Tabulka 12: Nejčastější deminutiva se sufixem *-ín*

V případě slova *kufřík* je otázka, do jaké míry je toto slovo lexikalizováno – jak ve španělštině, tak v češtině. Přestože v obou případech se jedná o *malý kufř* (slovo zcela předvídatelně přejímá sém malosti) může být v některých případech vnímáno jako terminus technicus. Slovo *café* ve španělštině znamená *káva* i *kavárna*, proto i příslušná deminutivní formace obsahuje oba tyto významy. V případě slova *botellín* lze pozorovat tzv. pocitové konotace, např.:

Ve své pracovně, mezi prázdnými stoly, pak náměstek komisaře Quartovi sdělil zbývající podrobnosti, zatímco mu nalil další šálek kávy a sám si otevřel lahvinku piva. *En su despacho, rodeados de mesas desiertas, el subcomisario dio a Quart el resto de los detalles mientras le servía otro café y él despa- chaba un botellín de cerveza.*

Zde je nepravděpodobné, že by se jednalo o pivní lahev malého objemu, spíše jde o klasické láskyplné pořekadlo, související s požitkem z pití piva (více na s. 71).

Slovo *pequeñín* je zdrobněným adjektivem, ale přijímá i funkci substantiva.

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
elfina	skřítko	49
leontina	řetízek	22
chiquilina	holčička, dívinka	17
bobina	brouček, milá	5
chiquitina	mrňavá, od malička	5
mantellina	pláštík	1

Tabulka 13: Deminutiva se sufixem *-ina*

Slovo *elfina* (*skřítko*) se vyskytuje pouze v dokumentech jednoho autora, totiž v knihách o Harrym Potterovi, kde značí fantastickou bytost, *domácí skřítko*. Tvar *chiquilina* je jednou z více možností deminutivizace slova *chica* (více o tomto tématu v části 3.3.1, s. 57). Zdá se, že nemůže být použit ve stejném kontextu jako slovo *chiquitina*, které se používá i ve funkci adverbia v syntagmatech jako např.:

Menchu je poslušná, už jako malá . . . ella es dócil y desde chiquitina no si nekoupila ani špendlík, aniž se se se compra un alfiler sin consultarme. mnou poradila.

Forma *bobina*, jakožto zdrobnělina od adjektiva *boba* (*hloupá*), byla přeložena víceméně lexikalizovaným ekvivalentem – slovo *hloupoučká* by v češtině pravděpodobně znělo pejorativněji než v originále.

3.4.1 Pocity vyjadřované deminutivy

Tradičnímu přístupu k definici emocí nesených deminutivy jsme se podrobně věnovali v sekci 2.2.1 (s. 23). Prvním autorem, který vyzdvihuje převládající pocitovou složku deminutiv, je Alonso (cit. z r. 1967). Dle jeho klasifikace by se jednalo o pocitová deminutiva zaměřená směrem k objektu (bod 1. a. ii. v klasifikaci na s. 32).

V pragmatickém úhlu pohledu nemá emotivní složka tak velkou prioritu (více s. 29–38). Dressler je ke konceptu pozitivních emotivních konotací deminutiv skeptický z více důvodů: jedno deminutivum může vyjadřovat zcela opačné pocity, klasifikace takovýchto pocitů je založena na intuici, definice jsou příliš abstraktní a nedovolují empirické ověření, gramatika je v porovnání s neverbální komunikací příliš slabým prostředkem na přenos jemných emocí.

Pocity z analýzy nevyklučuje, ale považuje je za faktor, jež lze od ostatních pragmatických složek oddělit. Žádný morfopragmatický fenomén není zcela popsateľný pomocí pocitových termínů.

Koncept emocionality je tedy přijateľný jen tehdy, když může být daná emoce dokazateľná nebo alespoň uvěřiteľná. To je nejjednodušší u mluvních situací zaměřených na děti, milence nebo domácí mazlíčky – u všech se totiž předpokládá pocit lásky, pokud není vyvrácen (např. pomocí sarkasmu).

Přítomnost jakési láskyplnosti činí použití deminutiv pravděpodobnějším, ale nelze zjistit, zda jsou deminutiva nezbytnou složkou těchto mluvních situací, protože to je otázka více psychologická než lingvistická. Předpověď použití deminutiv je kalena i jinými faktory: dítě je mluvčím nebo okrajovým účastníkem konverzace; je osloveno někým jiným než rodiči nebo osobami, které se o ně starají.

Na základě všech těchto pozorování je láska považována za relevantní faktor, pouze když je její přítomnost prokazatelná některými prvky mikro- nebo makrokontextu, případně přímo díky vodítku v textu. Například:

*Ein Problem war dabei, daß mein Töchterl gern ans Meer gefahren wäre.*¹⁶

Radost Při vyjadřování pocitů nemusí jít jen o náklonnost a lásku, ale i o jiné emoce, jak je možno vidět v příkladu s *lahvinkou* piva na s. 69 nebo zde:

Das ist aber ein Weinchen!,¹⁷

kdy má host radost, že mu jeho přítel nabídl víno. V těchto situacích existují pravidla, podle kterých se určité pocity v určitých mluvních aktech vyjadřují různými způsoby. V tomto případě pocit radosti odpovídá mluvnímu aktu ocenění nebo pochvaly. Projev radosti může být adekvátní i v případě, že je mluvčí vděčný posluchači za něco, co mu posluchačem bylo opatřeno. Mluvčí tak chce potěšit adresáta, očekává, že se dobrá nálada přenese i na něj.

¹⁶Problém byl, že moje *dcerka* by bývala chtěla jet k moři. (s. 203)

¹⁷To je ale vínečko! (s. 204)

Přestože jedině tyto dva pocity (lásku a radost) považuje Dressler za hodné systematického zkoumání, sestavuje krátký seznam několika dalších (pocitů), které by měly hrát roli ve prospěch použití deminutiv:

1. libost, potěšení (pleasure),
2. něha a náklonnost (tenderness and fondness),
3. znechucení (disgust) – kompatibilní jen s diminutivum sarcasticum, stejně jako
4. nenávisť (hate).

Emoce, které snižují pravděpodobnost použití deminutiv, jsou strach, bolest a vztek. Jsou-li deminutiva v těchto situacích použita, jedná se o strategii zmírnění (mitigation) nepříjemné situace.

Velmi intenzivní pocity užití deminutiv zřejmě zcela blokují (jedná se např. o šok, intenzivní smutek nebo hluboké milostné vzplanutí). Důvodem tohoto jevu je zřejmě nevhodný rys ne-vážnosti, jež deminutiva do mluvního aktu vnášejí.

Deminutiva mohou dle Dresslera vyjadřovat celou škálu pocitů, ne pouze binární opozici příjemné/nepříjemné konotace, jak postulují Volková (1987). Dresslerovi se nelíbí ani fakt, že se Volková nezabývá tím, jak mohou být pocitové konotace deminutiv spojené s denotativním významem malosti. Nemusí to být vždy tak, že čím menší věc, tím větší radost, případně jiný příjemný pocit – radujeme-li se z dárku, na jeho velikosti nezáleží; dokonce čím je větší, tím může být větší i radost.

Dressler varuje před plošným vysvětlováním mluvních situací na základě pocitů: „Since nearly nothing is uttered without any emotion at all, emotion

can explain anything and thus, actually, nothing.“¹⁸ Celou problematiku shrnuje tak, že pocity jsou v pragmatickém významu mluvních aktů vedlejší, ačkoli některé z nich mohou být často asociovány s určitými mluvními akty. Děje-li se to, modifikují ilokuční sílu. Například tehdy, kdy je deminutivum použito při děkování (*Che regalino delicioso! Che gioia!*),¹⁹ radost děkování intensifikuje. Emoce radosti může zvýšit pravděpodobnost použití deminutiva, ale jeho výskyt není nutným předpokladem pro vyjádření tohoto pocitu.

Pragmatická analýza deminutiv předpokládá výklad mnoha dalších pragmatických proměnných, nelze se spoléhat jen na emoce.

3.4.2 *Cafetín*

Oba výskyty slova *cafetín* jsou z knih španělského autora Artura Pérez-Reverte. U prvního výskytu se v češtině objevil opsaný tvar *malá kavárna*, u druhého deminutivizovaný ekvivalent.

Prostě jen přecházela nazdařbůh mezi rušnými stánky ovocnářů a zelenářů, kde se pod prosklenou halou rozléhaly hlasy prodavačů i zákazníků, bloumala po oddělení s rybami a nakonec vyšla ven dveřmi, které vedly do malé kavárny na ulici komisaře Valera. *Lo cierto es que caminó sin rumbo entre los animados puestos de fruta y verduras, con las voces de tenderos y clientes resonando bajo la nave acristalada, y tras deambular por el recinto de la pescadería salió por la puerta que daba al cafetín de la calle Comisario Valero.*

V tomto úryvku je akcentován malý rozměr kavárny, očividně bez dalších pocitových konotací. V následujícím úryvku lze nalézt různé druhy konotací,

¹⁸Vzhledem k tomu, že téměř nic není vyjadřováno bez emocí, pocity mohou vysvětlit cokoli a tedy vlastně nic. (s. 204)

¹⁹s. 205

jež je možno odvodit z tohoto, byť nepříliš rozsáhlého kontextu.

Zdvořile pozdravil domovnici, která se vracela s košem z nákupu, a přešel ulici, aby ve skromné kavárničce na rohu posnídal podle svého zvyku čokoládu a koblíhy. Posadil se jako obvykle dozadu ke svému stolu se zhasnutou plynovou lampou s kulatým skleněným stínidlem. Bylo devět hodin...

Saludó atentamente a la portera, que regresaba con la cesta de la compra, y cruzó la calle para desayunar, según su costumbre, chocolate y buñuelos en el modesto cafetín de la esquina. Fue a instalarse en su mesa habitual, al fondo, bajo el globo de cristal que cubría un apagado mechero de gas. Eran las nueve de la mañana...

Přestože je pragmatický výklad použití deminutiv z hlediska pocitů velmi nejistá záležitost, pokusíme se o stručnou analýzu tohoto úryvku. Za prvé zde bude zřejmý denotativní význam malosti, protože kavárna byla *skromná*, tudíž nevelikých rozměrů, případně (i) skromného vybavení.

Na přítomnost emotivních konotací v tomto úryvku si dovoluujeme usuzovat na základě obsaženého mikrokontextu: *... posnídal podle svého zvyku; posadil se jako obvykle ke svému stolu...* Zdá se, že daná postava měla k místu osobní vztah; přinejmenším díky zvyku a opakovaným rituálům, které ji k tomuto místu poutaly.

3.4.3 Mluvní situace zaměřená na milence

Tato specifická mluvní situace se zdá být metaforicky spojená s dětmi, protože například ve vídeňské mluvě se používají stejné jazykové prostředky (sufixy). Deminutivní sufixy používané v situacích zaměřených na děti lze aplikovat i zde, ovšem s většími restrikcemi. Ve vídeňské němčině se toto pravidlo netýká jen substantiv, ale i sloves, která mají svoje místo v mluvních si-

tuacích zaměřených na děti: např. sloveso *finger-l-n* (zdrobnělina od slovesa *finger-n* – lehce se dotýkat špičkami prstů) působící dojmem něhy a blízkosti lze aplikovat i v situaci zaměřené na milence, kde získává erotické konotace. Většina deminutivních sloves ovšem nebyla vídeňskými rodilými mluvčími v těchto situacích považována za přijatelnou variantu.

Hlavním rozdílem těchto dvou mluvních situací je fakt, že situace zaměřené na milence jsou originály, velmi se tedy navzájem liší. Nadto se jedná vždy o situaci, kde jsou zaplněna dvě nejvýše hierarchicky postavená místa: mluvčí a posluchač; ostatní pozice (referent, náhodný posluchač) jsou prázdné. Ke vzniku takové konkrétní situace je tedy zapotřebí právě dvou lidí. Může se ovšem stát, že se nápadník snaží navodit takovou situaci sám; pak může používat těchto prostředků, ovšem ty nemusejí být vyrozuměny druhou stranou kladně. Např. situace z Nestroyovy komedie *Der Zerrissene: Lieb's Handerl das!*²⁰ Slečna, které byl tento výrok adresován, je spíše zaskočena, protože takovou reakci vůbec nečekala.

Leisi (1978) si všímá, že tyto situace mají často hravý charakter a zahrnuje Freudův výrok o dětinském chování všech zamilovaných. Milenci také často oplývají lexikální kreativitou a připojují deminutivní báze na sémanticky naprosto restringovaná slova (z hlediska pozitivních konotací), např. *prase*.

Do těchto situací lze zahrnout i velmi blízká a oddaná přátelství, jejichž počátek nemusí být nutně v dětství; to dokazuje, že dětská mluva je spíše vzpomínkami na raný věk.

Vnější pozorovatelé mohou deminutiva používat jako nástroj ironie, k zesměšnění milenců. Např. *Pärchen*, *páreček*. Taková slova jsou často lexi-

²⁰To je drahá ručička!

kalizována jako pejorativní výrazy, přestože v situaci, kdy spolu hovoří dva milenci, nesou pozitivní emotivní konotace.

3.4.4 *Bobina*

Následující ukázka obsahuje deminutivum zaměřené pravděpodobně na milenku:

„Nebude vám vadit, když přivřu okno?“ „Už je skutečně chladno.“ „Tak děkuji.“ – Je tam ta kniha? – Pst. Tady je. Nedělej si starosti, broučku, snaž se na všechno zapomenout. Prosím tě, ve jménu toho, co máš nejraději. Neboj se, nikdo ti ji nevezme. Valentina se zvedá, jednou rukou objímá Carmen a pomáhá jí znovu ulehnout. Pak ji lehce přikrývá bílou přikrývkou.

“¿Le importa volver un poco más la ventana?” “Hace verdadero frío.” “Así, gracias.” –¿Está ahí el libro, Valen? –¡Chist! Aquí está. No te preocupes, bobina. Ahora relájate, anda, te lo pido por lo que más quieras. Nadie te lo va a quitar. Valentina se incorpora, le pone una mano en la nuca y le ayuda a tenderse de nuevo; luego, le cubre con la colcha blanca suavemente.

Je obvyklé, že deminutiva tvořená na sémanticky restringovaných bázích v komunikaci milenců nabývají pozitivní konotace; tak i v tomto případě vzniklo místo ironického *hloupoučká* laskavé označení *broučku*, jež není vnímáno negativně.

3.5 Deminutiva se sufixem *-ejo*, *-eja*

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
castillejo	hrádek, zámeček	2
barboquejo	řemínek	2

<i>(pokračování tabulky)</i>		
Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
librejo	sešitek, knížka	2
diablejo	rarášek čertík	1
barrilejo	soudek	1

Tabulka 14: Deminutiva se sufixem *-ejo*

Deminutiv se sufixem *-ejo* i *-eja* příliš mnoho není; tento sufix funguje ve větší míře jako augmentativum, což je vidět i na příkladu níže. Slovo *barboquejo* je jako heslo v Dubského španělsko-českém slovníku (1993), je tedy pravděpodobné, že se o zdrobnělinu nejedná. Ostatní slova mají očekávané, nelexikalizované významy.

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
calleja	ulička	15
palabreja	slůvko, slovíčko	3
copeja	kalíšek	2
coseja	maličkost	1
molleja	volátko	1

Tabulka 15: Deminutiva se sufixem *-eja*

Nejčastějším deminutivem se sufixem *-eja* je *calleja* s patnácti výskyty; druhým nejčastějším je pak až *palabreja* s třemi výskyty; čtvrtý výskyt není deminutivem, ale augmentativem:

Tak vulgární výraz *mladík* dosud *El joven sólo había escuchado esa*
slyšel jen z úst jejich kočího, Mad- palabreja *en boca del cochero de su*
rid'ana, který uprchl z vězení na ost- *casa, un madrileño escapado de una*
rově Tenerife – ten do stejných míst *prisión en Tenerife, quien por razo-*
jako Paulina dědečka posílal z nepo- *nes incomprensibles también se ca-*
chopitelných důvodů i Boha a kašlal *gaba en Dios y en la leche.*
na celý svět.

Tento příklad slouží i jako potvrzení výroku, že emotivní konotace deminutiv je třeba zkoumat na základě daného kontextu.

Slovo *copeja*, jehož očekávaný význam by nejspíš byl *sklenička*, se v korpusu vyskytuje pouze dvakrát v rámci jednoho díla (Cela: *La colmena*) a je přeloženo jako *kalíšek*:

U nálevního pultu pije svůj na- *En el mostrador, el último cliente,*
nicovatý kalíšek anýzky poslední *un guardia, bebe su ruin copeja de*
zákazník, gardista. *anís.*

Výraz *coseja* je přeložen jako *maličkost*, což je zajímavé, protože deminutivum od slova *věc* bylo nahrazeno substantivizovaným deminutivem od adjektiva *malý*. Tím byl akcentován denotativní význam malosti, jenž převážil nad ostatními možnými konotacemi. Pro ilustraci uvedeme daný úryvek:

Za deset peset koupím nějakou *Con las diez pesetas les compraré al-*
maličkost dětem a sám si dám jeden *guna coseja a los chicos y me tomaré*
vermut... *un vermú...*

Za zmínku stojí také fakt, že i tato zdrobnělina je z Celova Úlu; zdá se, že Cela má jako jeden z mála autorů ve svém idiolektu deminutiva se sufixem *-ejo* nebo *-eja*.

3.5.1 *Palabreja*

Mezi deminutivy se sufixem *-ejo*, *-eja*, jichž je nemnoho, jsme nenalezli žádné slovo, které by bylo dobrým příkladem některé z deminutivních funkcí. Pokusíme se tedy nastínit, zda význam nesený deminutivem v následujícím příkladu se týká spíše malosti, nevážnosti nebo pocitových konotací.

*Jisté bylo jen to, že slovo „vypravěč“ ... la palabra «hablador» se pronun-
všichni Mačigengové pronášeli s mi- ciaba con extraordinarias muestras
mořádnými projevy úcty, a jakmile de respeto por todos los machigu-
je někdo vyslovil před Schneilovými, engas y que cada vez que alguien
ostatní rychle měnili téma. Schne- la había proferido delante de los
ilovi si však nemysleli, že by to Schneil, los demás habían cambi-
bylo nějaké tabu. To slavné slovíčko ado de tema. Pero no creían que
totiž Mačigengům uklouzlo každou se tratara de un tabú. Pues el he-
chvíli, což zřejmě znamenalo, že na cho era que la famosa palabreja se
vypravěče stále myslí. Byl to snad les escapaba muy a menudo, lo que
náčelník nebo učitel celé komunity? parecía indicar que el hablador es-
Ne, nezdálo se, že by měl nějakou taba siempre en sus mentes. ¿Era un
zvláštní moc nad tím ochablým, jefe o mentor de toda la comunidad?
rozptýleným souostrovím, jímž byla No, no parecía ejercer ningún poder
mačigengská společnost. específico sobre ese archipiélago tan
laxo, tan disperso: la sociedad ma-
chiguenga...*

V tomto úryvku je deminutivní sufix připojen k bázi *palabra*, *slovo*, jehož konotace jsou dokonce v rámci těchto dvou vět popsány. Víme následující:

1. Slovo *palabreja* (*slovíčko*) zastupuje slovo *hablador* (*vypravěč*).
2. Domorodci je (slovo *vypravěč*) pronášeli s mimořádnými projevy úcty.

3. Vnější pozorovatelé si však nemyslí, že je to nějaké tabu.
4. Domorodci je pronášejí často, tudíž na *vypravěče* stále myslí.
5. Nevíme, kdo je *vypravěč*, ale zdá se, že nemá nad domorodci moc.

Slovo *palabreja*, *slovíčko*, je metavýraz pro *vypravěče*, který má výše zmíněné charakteristiky. Jedná se o metatext: postavy přemýšlejí nad významem jednoho konkrétního slova, nad způsoby jeho vyslovování a používání.

Slovo *slovíčko* tedy nutně obsahuje všechny charakteristiky, které se váží ke slovu odkazovanému: *vypravěči*. Nejedná se tedy o nějaké „malé“ slovo, protože žádné slovo není denotativně malé, pokud bychom neodkazovali k jeho délce, což jistě není tento případ, protože obě slova (jak *palabreja*, tak slovo odkazované) mají zcela obvyklou délku.

Sém nevážnosti by nicméně přítomen být mohl: Schneilovi jakožto vnější pozorovatelé mohou cítit nepochopení k podivnému chování Mačigengů při vyslovování slova *vypravěč*; to by se mohlo přenést do ironické poznámky o *slavném slovíčku* (*famosa palabreja*). Ve španělštině této teorii nahrává i fakt, že adjektivum *famosa* je v antepozici, což by mělo značit inherentní vlastnost popisovaného objektu. Slovo *vypravěč* nijak slavné není, ba ani ve společnosti Mačigengů; slavný je u nich zřejmě *vypravěč*, ale ne slovo jej popisující. I toto pozorování nahrává tomu, že mluvčí zamýšlel říci opak vyřčeného, čímž se dostáváme k ironii.

Z hlediska pocitových konotací by mohla být přítomna již zmíněná emoce nepochopení, podivení se, případně zvýšený zájem o podstatu tohoto jevu, kterému přihlížející nerozumějí. Zcela jistě se zde neobjevuje láska nebo radost: pozorovatelé, z jejichž perspektivy je tento úryvek popisován, nemají s daným slovem ani postavou nic společného.

3.6 Deminutiva se sufixem *-ico*, *-ica*

Tato deminutiva bylo velmi obtížné ze seznamu slov s koncovkou *-ico* (nebo *-ica*) vytržít, protože existuje mnoho adjektiv s touto koncovkou. V korpusu InterCorp je těchto zdvojnásobin velmi málo – pouze šest lemmat mužských a tři ženská. Uvedeme je proto všechna v následující tabulce:

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
completico	úplně všechny, 0	2
pitico	pípnutí	1
mismítico	v tu chvíli	1
artefactico	aparát	1
cortico	nakrátko	1

Tabulka 16: Deminutiva se sufixem *-ico*

Deminutivum	Ekvivalenty	Frekvence
quejica	kňoura, uplakánek, kverulant	3
mierdica	hovno, sakra	2
completica	celá	1
inocentica	neviňoučce	1

Tabulka 17: Deminutiva se sufixem *-ica*

Jak je možno vyčíst z tabulky, skoro všechna z těchto deminutiv mají pouze jeden výskyt, lze je tedy nazvat tzv. *hapax legomena*. Sedm z nich navíc použil jeden autor, Zoé Valdésová. Na druhou stranu každý ze tří výskytů slova *quejica* pochází od jiného autora. V češtině jsou použity ekvivalenty *kňoura*, *uplakánek* a *kverulant*. Ostatní slova jsou přeložena

očekávatelnými ekvivalenty. Za zmínku stojí i to, že většina těchto ekvivalentů nejsou zdrobněliny, přestože tato deminutiva nejsou lexikalizovaná.

3.6.1 *Mierdica*; eufemismus

Zmrzlinář mu podal kornout, natáhl ruku, sevřel ji a něco se rozlomilo, před jeho zrakem se mu kopeček zmrzliny rozplácl na střevících, zmrzlinář řekl „hovno, je to vaše vina, jinou vám nedám“. Kopl do vzduchu a kopeček zmrzliny odlétl několik metrů.

El heladero le alcanzaba el barquillo, él alargó la mano, la cerró y algo se deshizo, bajo sus ojos la bola de helado se estrelló en sus zapatos, “mierdica” dijo el heladero, “es su culpa, yo no le doy otro”. Pateó al aire y la bola de helado salió despedida varios metros.

Leech (1983) vysvětluje eufemismus tím, že účastníci hovoru preferují příjemná témata před nepříjemnými. Konkrétní jevy jsou velmi kulturně specifické.

Dressler chápe eufemismus jako snahu vyhnout se obscénním nebo tabuizovaným výrazům, případně jako snahu vyvolat nevinnost tím, že vneseme do mluvní situace prvky hovoru s dětmi, tedy deminutiva. Jejich význam je zde zcela jasný, posluchač nemusí spouštět složitá interpretační schémata. Pěkným příkladem této deminutivní funkce je Alonsova anekdota ze San Dominga, kdy svědek u soudu použil sprosté slovo a po soudcově napomenutí je nahradil jeho zdrobnělinou. Tím prokázal, že ji považuje za nové slovo, které již nenese sankcionovatelné konotace. Alonso (1961: 176) tento jev popisuje jako „desdibujar un poco la nitidez de perfiles de la expresión“, tedy rozmazání obrysů výpovědi.

S tím souhlasí Brownová a Levinson (1987), kteří definují tzv. zdvořilostní strategii neurčitosti (“Be vague!”), čímž se prohřešují proti Griceově maximě způsobu.

Dressler se zamýšlí nad tím, do jaké míry je takto eufemizovaný mluvní akt neupřímný – všechny zdvořilostní strategie totiž obsahují prvky neupřímnosti.

3.7 Ostatní typy mluvních situací

Z důvodu očekávaného rozsahu práce není možné uvést příklady, které by se týkaly všech mluvních situací uvedených v Dresslerově klasifikaci (s. 37). Některé z nich, např. hravost či reformulaci, by ani nebylo jednoduché v rámci slov v korpusu vyhledat.

3.8 Produktivita a frekvence jednotlivých deminutivních sufixů

Bohužel nebylo technicky možné zjistit počet všech tokenů všech zdvořilostních s daným sufixem v paralelním korpusu, tudíž ani počet hapax legomena (slov s jedním výskytem) u jednotlivých sufixů. Počet hapaxů (první rank frekvenčního spektra) by v dostatečně velkém korpusu²¹ mohl signalizovat relativní produktivitu jednotlivých sufixů: čím více hapaxů, tím více novotvarů.

Z technických důvodů, resp. kvůli nemožnosti vyhledat v korpusu čistě deminutiva, se musíme omezit pouze na prvních deset míst frekvenčních

²¹Problém je, že v malém korpusu je obecně výskytů jednotlivých slov málo, tudíž by hapaxy mohla být slova běžně užívaná, která nejsou novotvary. Potřebovali bychom větší korpus než máme nyní k dispozici. Tato analýza je tedy nemožná ze dvou důvodů.

profilů²² derivátů jednotlivých sufixů. Nejméně frekventované sufixy (např. *-ico*) ani všech deset míst neobsadí. To je dáno i malým objemem korpusu.

Tyto části frekvenčních profilů uvádíme v příslušných oddílech práce (s. 45, 46, 52, 53, 56, 68, 69, 76, 77, 81). Bohužel neříkají nic o produktivitě: nejfrekventovanější slova jsou rozšířená proto, že již v jazykovém systému existují delší dobu a naopak tíhnou k lexikalizovanosti.

S přihlédnutím ke všemu, co bylo řečeno, sestavujeme tabulku, která porovnává množství tokenů prvních deseti ranků frekvenčních profilů deminutiv s jednotlivými sufixy, tedy součet frekvencí deseti nejčastějších deminutiv s daným sufixem. Sloupec součet tokenů obsahuje hodnotu součtů výskytů deseti nejfrekventovanějších deminutiv s daným sufixem:

Pořadí	Sufix	Součet tokenů
1	<i>-ita</i>	2674
2	<i>-illa</i>	1255
3	<i>-ito</i>	620
4	<i>-illo</i>	582
5	<i>-ín</i>	400
6	<i>-uela</i>	204
7	<i>-uelo</i>	124
8	<i>-ina</i>	99
9	<i>-eja</i>	22
10	<i>-ejo</i>	8
11	<i>-ica</i>	7

²²Frekvenční profil je seřazení (daných) lemmat od nejfrekventovanějšího k nejméně frekventovanému s označeným pořadím (rankem), přičemž každé lemma má vlastní rank (Baroni, 2009).

<i>(pokračování tabulky)</i>		
Pořadí	Sufix	Součet tokenů
12	<i>-ico</i>	6

Tabulka 18: Porovnání součtů tokenů deseti nejfrekventovanějších lemmat od každého sufixu

Z tabulky je vidět, že u nejčastějších sufixů převažují deminutiva ženského rodu, *-ita* i *-illa* mají v rámci prvních deseti lemmat více výskytů než jejich mužské protějšky. Podle očekávání se sufixy *-ito* a *-illo* umístily na čelních místech žebříčku frekvence. Pořadí sufixů na posledních místech, kde nedochází k velkým rozdílům v součtu tokenů, nelze vnímat ultimativně: korpus má „pouze“ padesát milionů tokenů.

4 Závěr

V první části práce byly vymezeny základní pojmy a koncepční východiska, s nimiž se operovalo: báze, afix, afixace; slovotvorné restriktce, prediktabilní a lexikální význam, produktivita, slova možná a nemožná.

Druhá část se věnuje teoretickému úvodu do problematiky španělských deminutiv z hlediska morfologického a především sémantického. Význam (španělských) deminutiv je zkoumán od první španělské gramatiky (1492) až do dnešní doby. Na začátku dvacátého století došlo k významnému přelomu směrem k pragmatice (Spitzer, Alonso). V práci jsou popsány oba pohledy na toto téma, jak tradiční, tak pragmatický.

Zmiňujeme se i o slovotvorných restrikcích specifických pro deminutiva, deminutivním derivačním procesu a diastratických a diatopických rozdílech v jejich užívání.

Třetí část, případová studie, se zabývá analýzou konkrétních deminutiv v daném mikrokontextu – materiál pochází z paralelního korpusu InterCorp. Teoretickým rámcem pro tuto část je kniha *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages* W. Dresslera a L. Merlini Barbaresi. Pomocí podrobného dělení mluvních situací došlo k nastínění pragmatického pohledu na význam deminutiv.

Paralelně dochází ke snaze rozlišit denotativní význam deminutiv od konotací, které mohou nést. Tento úkol se ukázal být ne zcela jednoduchým. Předpoklad, že v jednom jazyce bude deminutivum doplněno navíc adjektivem, jež význam specifikuje (*malý, hodný, . . .*), se nenaplnil. V celkovém množství nejfrekventovanějších deminutivních výskytů, jež byly zahrnuty do naší analýzy, se vyskytlo pouze několik takových případů.

Poznatky o deminutivech, které jsme učinili v rámci druhé a třetí kapitoly této práce, lze shrnout následovně: nutným předpokladem pro spuštění deminutivní derivace v dané mluvní situaci je přítomnost rysů fiktivnosti a nedůležitosti v daném mluvním aktu. Deminutiva tedy modifikují celý mluvní akt. Výhradně denotativní užití deminutiv se vyskytuje pouze u zdobnělin lexikalizovaných. Jsme si ovšem vědomi problematičnosti rozlišování deminutiv transparentních od lexikalizovaných.

Ukázalo se, že užití deminutiv může být dle Dresslera vysvětleno v rámci mluvního aktu, případně zdvořilostní teorie a přiřčením rysu nevážnosti. Tento přístup se v dřívějších studiích o deminutivech neobjevuje.

Existují pokusy definovat faktory, které spuštění deminutivní derivace podporují, např. blízkost, důvěrnost, ironie, sarkasmus. Emotivní složka není v novodobém pragmatickém přístupu k tématu (na rozdíl např. od práce Alonsovy, cit. z r. 1967) považována za primární, protože se jedná o prvek, který se v podstatě vyskytuje ve všech mluvních aktech; je velmi obtížně uchopitelný a vysoce subjektivní. Je nicméně evaluativní, což koresponduje s evaluativním charakterem deminutiv.

Konečné rozhodnutí o tvorbě deminutiv závisí na tom, je-li ve větě přítomna odpovídající „přistávací plocha“, tedy báze, která vyhovuje pravidlům deminutivní formace. V případě, že jsou k dispozici dvě taková slova, obvykle je zvoleno pouze jedno, přičemž přednost mají většinou syntaktické hlavy.

V některých případech se ukázalo, že je přítomen spíše rys nevážnosti než prvek malosti; ten se nevyskytuje v důvěrných rozhovorech, ale ani v jiných situacích: lze říci *To je ale pejsánek!* o metr vysokém psovi.

Co se týče mluvních situací zaměřených na děti, je třeba si uvědomit, že v mnoha jazycích je deminutivní derivace prvním morfologickým pravidlem,

které děti přejímají (Karpf, 1990). Protože ještě neznají morfologická pravidla, formují je ne zcela obvyklým způsobem. Dressler přisuzuje atypické deminutivní formace u dospělých odrazu této rané fáze.

Závěrem lze říci, že význam deminutiv lze přesněji posuzovat na základě pragmatického hlediska, protože to zahrnuje do úvahy více faktorů. Ve světle tohoto poznatku se zdá tradiční minimalistické dělení na význam malosti a emotivity poněkud zjednodušující.

Primární zdroje

- [1] ALONSO, Amado. *El problema de la lengua en América*. Madrid: Espasa-Calpe, 1935.
- [2] ALONSO, Amado. *Estudios lingüísticos*. Madrid: Gredos, 1967.
- [3] *The American Heritage dictionary of the English language*. 5th ed. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2011. Dostupné z: «ahdictionary.com».
- [4] BARONI, Marco. Distributions in text. In: *Corpus linguistics: An international handbook*. Volume 2. Anke Lüdeling and Merja Kytö (eds.) Berlin: Mouton de Gruyter, 2009. Dostupné z: «clic.cimec.unitn.it/marco/research.html».
- [5] BOSQUE, Ignacio; DEMONTE, Violeta. (ed.). *Gramática descriptiva de la lengua española, I–III*. Madrid: Espasa Calpe, 1999.
- [6] CALLEBAUT, Sien. *Entre sistematización y variación: El sufijo diminutivo en España y en Hispanoamérica*. Gent, 2011. Diplomová práce. Universiteit Gent. Dostupné z: «lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/647/RUG01-001786647_2012_0001_AC.pdf».
- [7] CORBIN, Danielle. *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*. Tübingen: Niemeyer, 1987.
- [8] CORBIN, Danielle. La morphologie lexicale: bilan et perspectives. *Travaux de Linguistique*, 1991, 23, 33-55.
- [9] CORTÁZAR, Julio. *Historias de cronopios y de famas*. Barcelona: Edhasa, 1999. Dostupné z: «textosenlinea.com.ar/cortazar/Historias%20de%20cronopios%20y%20famas.pdf».

- [10] *Český národní korpus – InterCorp*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Cit. 20.1.–22.04.2013 (verze 5), dostupný z: «korpus.cz».
- [11] DRESSLER, Wolfgang U.; MERLINI BARBARESI, Lavinia. *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages*. New York: M. de Gruyter, 1994.
- [12] DUBSKÝ, Josef. *Velký španělsko-český slovník*. Praha: Academia, 1993.
- [13] FERNÁNDEZ RAMÍREZ, Salvador. A propósito de los diminutivos españoles. *Strenae. Estudios de Filología e Historia dedicados al profesor García Blanco*. Salamanca: Ediciones de la Universidad, 1962.
- [14] GOOCH, Anthony. *Diminutive, augmentative and pejorative suffixes in modern Spanish (a guide to their use and meaning)*. 2. vydání. Oxford: Pergamon Press, 1970.
- [15] CHALUPA, Jiří a kol. *Španělsko-český a česko-španělský slovník*. Praha: Fin Publishing, 2008.
- [16] LANG, Mervyn F. *Formación de palabras en español*. Madrid: Anaya, 1990.
- [17] LÁZARO MORA, Fernando A. Compatibilidad entre lexemas nominales y sufijos diminutivos. *Thesaurus: boletín del Instituto Caro y Cuervo*, 31, 1, s. 41-57, 1976.
- [18] LÁZARO MORA, Fernando A. Morfonología de los sufijos diminutivos *-ito(a)*, *-ico(a)*, *-illo(a)*. *Verba* 4, 1977.

- [19] MONGE, Félix. Los diminutivos en español. *Actes du X Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*. Paříž: Klincksieck, 1965.
- [20] NÁÑEZ FERNÁNDEZ, Emilio. *El diminutivo: historia y funciones en el español clásico y moderno*. Madrid: Gredos, 1973.
- [21] NEUWIRTH, František. *Alterace: deminutiva a augmentativa současné italštiny*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.
- [22] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe, 1931.
- [23] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. «rae.es» [8. 1.–20. 4. 2013].
- [24] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la lengua española*. [en línea] 22a edición. 2001. «rae.es» [8. 1.–20. 4. 2013].
- [25] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Nueva gramática de la lengua española. Manual*. Madrid: Espasa Libros, 2010.
- [26] SEHNAL, Roman. *Alterácia ako produktívny spôsob tvorenia slov v taliančine*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. Vedoucí práce Pavel Štichauer.
- [27] ŠTICHAUER, Pavel. *Tvoření slov v současné italštině*. Praha: Karolinum, 2007.
- [28] ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum, 2010.

- [29] ZULUAGA OSPINA, Alberto. La función del diminutivo en español. *Thesaurus*. 1970.

Odkazované zdroje

- [30] ARONOFF, Mark. *Word Formation in Generative Grammar*. Massachusetts: The MIT Press, 1976.
- [31] BAAYEN, Harald. On frequency, transparency, and productivity. In Bo-oij, G. E. and van Marle, J. (eds), *Yearbook of Morphology 1992*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1993, s. 181-208.
- [32] BAUER, Laurie. *Morphological Productivity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- [33] BAZZANELLA, Carla; CAFFI, Claudia; SBISÀ, Marina. Scalar dimensions of illocutionary force. Příspěvek na Mezinárodní pragmatické konferenci v Barceloně, 1990.
- [34] BLAS ARROYO, José Luis. *Sociolingüística del español*. Madrid: Cátedra, 2008.
- [35] BLOOMFIELD, Leonard. *Language*. London: Allen & Unwin, 1969
- [36] BROWN, Penelope; LEVINSON, Stephen C. *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- [37] DE CAPMANY Y DE MONTPALAU, Antonio. *Filosofía de la elocuencia. Nueva edición conforme a la de Londres impresa en 1812*. Gerona, 1836.

- [38] ETTINGER, Stefan. *Diminutiv- und Augmentativbildung: Regeln und Restriktionen*. Tübingen: Narr, 1974.
- [39] FERGUSON, Charles A. Baby talk as a simplified register. In: Snow, Catherine; Ferguson, Charles (eds.) *Talking to children*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- [40] GAARDER, A. Bruce. Los llamados diminutivos y aumentativos en el español de México. *Publications of the Modern Language Association* 81. 1966.
- [41] GROEBEN, Norbert; SCHEELE, Brigitte. *Produktion und Rezeption von Ironie, I: Pragmalinguistische Beschreibung und psycholinguistische Erklärungshypothesen*. Tübingen: Narr, 1984.
- [42] GROEBEN, Norbert; SEEMANN, Hanne; DRINKMANN, Arno. *Produktion und Rezeption von Ironie, II: Empirische Untersuchungen zu Bedingungen und Wirkungen ironischer Sprechakte*. Tübingen: Narr, 1985.
- [43] HAVERKATE, Henk. A speech act analysis of irony. *Journal of Pragmatics* 14.
- [44] HOLTHUS, Günter; PFISTER, Max. Strukturvergleich Deutsch-Italienisch. *Zeitschrift für Romanische Philologie* 101. 1985.
- [45] KARPf, Annemarie. *Selbstorganisationprozesse in der sprachlichen Ontogenese: Erstund Fremdsprache(n)*. Tübingen: Narr, 1990.
- [46] KLIMASZEWSKA, Zofia. *Diminutive und augmentative Ausdrucksmöglichkeiten des Niederländischen, Deutschen und Polnischen: Eine kon-*

- frontative Darstellung*. Varšava: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1983.
- [47] KOMLEV, N. *Components of the Content Structure of the Word*. The Hague: Mouton, 1976.
- [48] LEECH, Geoffrey. *Principles of Pragmatics*. London: Longman, 1983.
- [49] LEISI, Ernst. *Paar und Sprache*. Heidelberg: Quelle & Meyer, 1978.
- [50] LYONS, John. *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge: University Press, 1971.
- [51] MIRANDA, Giovanni. *Osservazioni della lingua castigliana di M. Giovanni Miranda divise in quatro libri: ne' quali s'insegna con gran facilità la perfetta lingua Spagnuola. Con due tavole: l'una de' capi essenziali, & l'altra delle cose notabili*. Benátky: Gabriel Golito de' Ferrari, 1566.
- [52] NIDA, Eugene Albert. *Morphology, the descriptive analysis of words*. Ann Arbor: University of Michigan, 1949, XVIII, 342 s.
- [53] PAČESOVÁ, Jaroslava. *The development of vocabulary in the child*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968.
- [54] POTTIER, Bernard. Los infijos modificadores en portugués. Nota de filología general. *Boletim de filologia XIV*. Lisabon, 1953.
- [55] RIFÓN SÁNCHEZ, Antonio. La habitualidad e iteratividad en la derivación verbal española. *Verba: Anuario galego de Filoloxía*. 1994, č. 21, s. 183-206.

- [56] ROJAS, Nelson. Aspectos de la morfonología del diminutivo *-ito*. M. Chevalier et al. (eds.), *Actas del V Congreso Internacional de Hispanistas*. Burdeos, 1977.
- [57] SCALISE, Sergio. *Morfologia*. Bologna: il Mulino, 1994.
- [58] SEARLE, John R. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. New York: Cambridge University Press, 1979.
- [59] SMITH, M. Estellie, ed. *Studies in Linguistics in honor of George L. Trager*. The Hague: Mouton, 1972.
- [60] SPITZER, Leo; GAMILLSCHEG, Ernst. *Beiträge zur Romanischen Wortbildungslehre*. Ženeva: Olschki, 1921.
- [61] STANKIEWICZ, Edward. The emotive function of language: An overview. In: KOCH, Walter A. (ed.) *For a semiotics of emotion*. Bochum: Brockemeyer, 1985.
- [62] ŠTICHAUER, Pavel. Analogia versus direzionalita nella formazione di parole. In: *Las lenguas románicas: su unidad y diversidad. Homenaje al profesor Bohumil Zavadil con ocasión de su 65º cumpleaños*. Petr Čermák, Jaromír Tláškal (eds.), Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, 2005, s. 211-224.
- [63] TREVARTHEN, Colwyn. Facial expressions of emotion in mother-infant interaction. In: *Human Neurobiology* 4.
- [64] VOLEK, Bronislava. *Emotive signs in language and semantic functioning of derived nouns in Russian*. Amsterdam: Benjamins, 1987.
- [65] WAGNER, Max Leopold. Das Diminutiv im Portugiesische. *Orbis*, I, 2, 1954.

- [66] WIERZBICKA, Anna. Diminutives and depreciatives: semantic representation for derivational categories. *Quaderni di Semantica* 5. 1984.

Příloha

Julio Cortázar: Cuento sin moraleja

Un hombre vendía gritos y palabras, y le iba bien, aunque encontraba mucha gente que discutía los precios y solicitaba descuentos. El hombre accedía casi siempre, y así pudo vender muchos gritos de vendedores callejeros, algunos suspiros que le compraban señoras rentistas, y palabras para consignas, slogans, membretes y falsas ocurrencias.

Por fin el hombre supo que había llegado la hora y pidió audiencia al tiranuelo del país, que se parecía a todos sus colegas y lo recibió rodeado de generales, secretarios y tazas de café.

—Vengo a venderle sus últimas palabras —dijo el hombre—. Son muy importantes porque a usted nunca le va a salir bien en el momento, y en cambio le conviene decirlas en el duro trance para configurar fácilmente un destino histórico retrospectivo.

—Traduce lo que dice —mandó el tiranuelo a su intérprete.

—Habla en argentino, Excelencia.

—¿En argentino? ¿Y por qué no entiendo nada?

—Usted ha entendido muy bien —dijo el hombre—. Repito que vengo a venderle sus últimas palabras.

El tiranuelo se puso en pie como es de práctica en estas circunstancias, y reprimiendo un temblor mandó que arrestaran al hombre y lo metieran en los calabozos especiales que siempre existen en esos ambientes gubernativos.

—Es lástima —dijo el hombre mientras se lo llevaban—. En realidad usted querrá decir sus últimas palabras cuando llegue el momento, y necesitará decirlas para configurar fácilmente un destino histórico retrospectivo. Lo que yo iba a venderle es lo que usted querrá decir, de modo que no hay

engaño. Pero como no acepta el negocio, como no va a aprender por adelantado esas palabras, cuando llegue el momento en que quieran brotar por primera vez y naturalmente usted no podrá decirlas.

—¿Por qué no podré decirlas, si son las que he de querer decir? —preguntó el tiranuelo, ya frente a otra taza de café.

—Porque el miedo no lo dejará —dijo tristemente el hombre—. Como estará con una soga al cuello, en camisa y temblando de terror y de frío, los dientes se le entrechocarán y no podrá articular palabra. El verdugo y los asistentes, entre los cuales habrá algunos de estos señores, esperarán por decoro un par de minutos, pero cuando de su boca brote solamente un gemido entrecortado por hipos y súplicas de perdón (porque eso sí lo articulará sin esfuerzo) se impacientarán y lo ahorcarán.

Muy indignados, los asistentes y en especial los generales, rodearon al tiranuelo para pedirle que hiciera fusilar inmediatamente al hombre. Pero el tiranuelo, que estaba-pálido-como-la-muerte, los echó a empujones y se encerró con el hombre para comprarle sus últimas palabras.

Entre tanto, los generales y secretarios, humilladísimos por el trato recibido, prepararon un levantamiento y a la mañana siguiente prendieron al tiranuelo mientras comía uvas en su glorieta preferida. Para que no pudiera decir sus últimas palabras lo mataron en el acto pegándole un tiro. Después se pusieron a buscar al hombre, que había desaparecido de la casa de gobierno, y no tardaron en encontrarlo, pues se paseaba por el mercado vendiendo pregones a los saltimbanquis. Metiéndolo en un coche celular lo llevaron a la fortaleza y lo torturaron para que revelase cuáles hubieran podido ser las últimas palabras del tiranuelo. Como no pudieron arrancarle la confesión, lo mataron a puntapiés.

Los vendedores callejeros que le habían comprado gritos siguieron gritándolos en las esquinas, y uno de esos gritos sirvió más adelante como santo y seña de la contrarrevolución que acabó con los generales y los secretarios. Algunos, antes de morir, pensaron confusamente que en realidad todo aquello había sido una torpe cadena de confusiones y que las palabras y los gritos eran cosa que en rigor pueden venderse pero no comprarse, aunque parezca absurdo.

Y se fueron pudriendo todos, el tiranuelo, el hombre y los generales y secretarios, pero los gritos resonaban de cuando en cuando en las esquinas.